

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

ČASOPIS PRO PÆDAGOGIKU A KRITIKU METHOD
VYUČOVACÍCH.

ŘÍDÍ REDAKČNÍ SBOR.

OBSAH:

	Strana
<i>V. Lankaš</i> : Zkoumání abnormálních	1
<i>Fr. Janovský</i> : Spolužáci	5
<i>Dr. Josef Kachník</i> : Výchovná dětská divadla	9
<i>Jan Válek</i> : Duševní vady dětské	11
<i>Bedřich Vašek</i> : Slabě nadané dítě ve škole	15
<i>Dr. Jos. Kratochvíl</i> : Úvod do filosofie	25
<i>Boh. Vařák</i> : Užití poznámek ze soukromé četby ve škole	29
<i>Omikron</i> : Několik praktických pokynů pro katechety- začátečnický se zvláštním zřetelem na kázeň školní	31
Rozhledy světem	34

NAKLADATEL

KATOLICKÝ SPOLEK ČESKÝCH UČITELŮ NA MORAVĚ.

Z katolického spolku českého učitelstva:

Předsedou spolku jest **Jiří Mezírka**, ředitel měšť. školy v Příboře.

Jednatelem jest **Frant. Adámek**, nadučitel v Lešné u Hranic.

Pokladní jest **Terezie Holánková**, učitelka v Brně, Giskrova ul. č. 36.

Listárna administrace.

Nedoplatky za starší ročníky dostoupily již několika tisíc korun. Žádáme důtklivě nedbalé odběratele listu za brzké zaplacení.

Žádáme také, aby nebyla vrácena čísla, jež snad nedopatřením dvakrát na touž adresu poslána byla; vzniká tím velký zmatek.

Redakci byly zaslány spisy.

Z různých nakladatelství.

Literární zpráva. Po 33letém trvání bude nyní kdysi výtečně redigovaný „Obzor“ v Brně dále pod titulem „Nový Obzor“, valně rozšířený, za redakce Fr. Dohnala, faráře v Šardicích, p. Čejč, s pečlivě vybraným obsahem vycházející v Olomouci nákladem R. Prombergera, knihkupce. Měsíčně vyjde silný sešit o 3 arších a 4 klassických obrazech přiložených. Ročně bude na 768 stránkách krásných povídek, novel, románů, poučných statí, básní atd. Pro ročník 1911 vybráno 26 nejlepších obrazů Rafaela a 22 Rembrandta, jichž život, činnost a umění vyličí prof. K. Wellner. Pro další ročníky zajištěny jsou obrazy ostatních vel mistrův umění renaissančního i novější. Takto vypravený měsíčník raziti si bude snadno cestu do všech našich rodin. Cena 2 K čtvrtletně jest velmi mírná. Na 4 získané abonenty poskytuje se 1 výtisk zdarma.

Lützow-ových „Dějin Čech“, vydávaných nakladatelstvím Bohdana Melichara v Hradci Král. vyšel právě sešit 5. Spis těší se všeobecné pozornosti a jeho velký význam nejlépe dokumentuje okolnost, že městská rada král. hlav. města Prahy usnesla se dílo objednat pro všechny obecné a měšťanské školy v Praze.

„Vulkán“ loděnice ve Štětíně jest jeden z názorných obrazů připojených ku 30. seš. **„Illustrovaného zeměpisu všech dílů světa“**, jež za pomoci odborníků vydává Dr. Fr. Machát, nákladem Zemského Ústředního spolku Jednot učitelských v král. Českém. V komisi knihkupectví Josefa Rašína v Praze-VII. Nádherné dílo toto dospělo již ku poslední své čtvrtině, takže nepochybně dokončeno bude ještě před vánoci. Dílo toto posoudily po zásluze co nejpříznivěji kritiky všech listů odborných a deních a tak i my doporučujeme jej všem, kdož o zeměpis vůbec se zajímají.

LEDEN 1911.

ČÍSLO 1.

V. LANKAŠ.

Zkoumání abnormálních dětí.

Každý vychovatel dozná, že je pro zdařilou výchovnou práci nesmírně nutno, znáti povahu, vlastnosti nabyté i zděšené a p. u dítěte. Čím lépe bude učitel po této stránce znáti sobě svěřené dítě, tím lépe bude moci individualisovat svou metodu výchovnou, tím více má naději na úspěch, tím více uspoří sobě námahy a zklamání a dítěti trudných a krušných chvil. Abnormálních dětí nechybí nikde, a poznání jejich ovšem je leckdy dosti obtížno, ježto druhy těchto dětí jsou velmi četny. Nutno proto, aby učitel a vychovatel se v odborných knihách seznamoval s dosud nabytými výsledky ve zkoumání abnormálních dětí a z nich těžil k ulehčení práce své a ke prospěchu svých chovancův. Abnormálními dětmi zabývá se, i u nás již známý a doporučovaný odborník, Dr. J. Demoor ve své knize „Die anormalen Kinder“, z níž bych tu rád, pokud možno, úplně reprodukoval kap. II. „Untersuchung der anormalen Kinder“. Doufaje, že právě tato stať, ač je více lékařům adresovaná, přijde vhod i vychovatelům a snad přivede i ke koupi a studiu celého díla, jež za studium stojí.

Jak bylo již podotčeno, jsou druhy abnormálních dětí velmi četny. Chorobný stav jich ducha může býti vyvolán nesčetnými příčinami, a klinické zvláštnosti nemocných jsou nanejvýše různé, a proto Dr. Demoor doporučí při šetření těchto případů co možno největší eklekticismus. Jsou-li děti silně abnormalitou zasaženy, je práce lékařova snadna; jinak však je tomu u dětí jen lehce postižených; mnohotvárnost jejich vlastností nesmírně šetření ztěžuje a nějaké přesné určení znemožňuje. A přece právě pro tyto děti přesná analýsa je nutná; tyto děti jsou totiž vyléčitelné, nebo aspoň u vysokém stupni polepšitelné; běží tudíž o to, stanoviti a určiti příčinu jejich nemoci a její stupeň, abychom potom mohli s jistotou nalézti způsob, jak prospěšně s nimi zacházeti.

Mezitím co silně abnormální děti již v prvých měsících nebo nejpozději v druhém a třetím roce prozrazují svůj smutný stav, projevují děti jiné své

poruchy teprve okolo šestého nebo sedmého roku; a tu musí ještě lékař nedbati u rodičů často se vyskytujícího optimismu a trocti na úplném šetření, jež skutečný stav věcí na světlo přivede. Sedmý odst. zvláště dodává celé řady obzvláště zajímavých případů, v nichž mnozí jednotlivci jsou lékařsky opozdilí a mnozí pedagogicky opozdilí.

I.

Dědičnost.

Z jaké rodiny pochází dítě? Je rodina zdravá? Je stížena organickou méněcenností nebo vadami? Jsou mezi jejími příslušníky členové skrofulosní, rachitičtí, tuberkulosní atd.?

Je počet jejich dědičných vad, jako pomatenost, hysterie, epilepsie, náklonnost k zločinu, různé anatomické abnormity atd. dostačitelny, aby bylo možno rodinu prohlásiti za neuropathickou?

Jak má se to se zdravím otce a matky? Jaké jsou děti po fysické, intelektuelní a mravní stránce? (Poslední otázka je, dle Demoor, nanejvýše důležitá, neboť dle výpovědí dotýkajících se celého potomstva, možno si učiniti pojem o skutečné dědičnosti a o nemocech rodičů: tuberkulose, syphilis, alkoholismu atd).

II.

Okolí.

Rodiče a jich nejbližší okolí tvoří prostředí, v němž se dítě dosud rozvíjelo a právě rozvíjí. Je tudíž nutno seznati různé osoby tohoto prostředí a zkoumati jich význam po vychovatelské stránce.

Nestálost a nesouvisící pochod myšlenkový hysterické osoby je znám; její přítomnost je veliké nebezpečství pro dítě. Víme též, že osoba slabých nervů je hluboce rozrušena ve svém citovém a duševním životě; z toho uzavíráme na její zhoubný vliv na dítě, jehož výchova je jí svěřena. Oběma chybí stálost ideí, jistota úsudku a vychovateli nutná stálost vůle. Lékařské šetření musí nalézt tyto mravní faktory, existují-li, jinak je nedostatečno a špatně uspořádáno; známe vskutku četné opozdilé děti, jež svůj kritický stav jedině děkují vlivu nervosních osob, jež je vychovaly.

Veliká, brzy stálá, brzy občasně se objevující morální zchátralost pijáka a jiných nezdařenců má neobyčejný vliv na děti, tím, že jich psychické rozvíjení zdržuje, jich úsudku dává falešný směr a obzvláště přivozuje jakýsi stav skutečně chorobné nekázanosti. Kdo mohl pozorovati četné domácnosti nezdařencův a pijákův, shledal často ošklivost vzbuzující mravní poměry, jichž vliv neobyčejně zákázonosně působí. Takové okolí je bezprostřední příčina psychických dětských nemocí, a jeho vliv děje se tím snáze, a je tím větší, když pracuje na půdě, přílišným dědičným zatížením dobře připravené. Je potom ještě nutno, zdůrazňovati, že vyhledávání bezprostředně z okolí vyplývajících příčin, jež na děti mohly působiti, je důležité?

Tato část výsledku jest ovšem velmi choulostivá. Lékaři nebo paedagogickému specialistovi nesmí nic zůstatí skryto. Musí rozuměti, šetření své tak zaříditi, aby dovedl v nitro rodiny proniknouti a odkryti všechny, dobré i zlé rysy v charakteru osob, v jichž středu dítě žije. Je nemožno vypočísti ty přehojné nutné okliky, ty zapamatování hodné jednotlivosti nebo ty mnohé věci, jež z útlocitu se zamlčují a jichž přece třeba vycítit. Tu třeba osvojití si obzvláštní dovednost, a té možno jen zkušeností nabýti. Četné otázky musí ponejvíce býti odbyty nepřímým odpověděním, jak na př.: zachází se doma s dítětem láskyplně nebo surově, je rodiči nebo pěstiteli milováno nebo opovrhováno, je doma šťastno nebo nešťastno, je vedeno pravidelně, nebo je vydáno na pospas nesčetným vrtochům rodičů, kteří sami zápasí tak neb onak s těžkostmi nepravidelného života? Všecky tyto zprávy jsou nepostrádatelny. Podávají nám čas klíč k velmi charakteristickým stavům psychické passivity nebo duševní podrážděnosti.

III.

Výchova.

Pověděli jsme již, jak pečlivě třeba vyšetřiti mravní faktory, jež na dítě působí. S nemenší pečlivostí nutno studovati paedagogické poměry, v nichž dítě až dosud žilo. Podstatným bodem je tu výchovná metoda, jež buď v domě dítěte nebo ve škole, již dítě navštěvovalo, bylo obvyklá. — Mnozí rodičové a vychovatelé zapomínají, mají-li dítě před sebou, že duševní život dítěte nijak neodpovídá jich duševnímu životu, a že pojetí dospělého a pojetí dítěte o témž předmětu nutně musí býti velmi rozdílno. Vychovatel nesmí tudíž jednání dítěte posuzovati dle svého mozku, ježto by takto dospěl k naprosto falešnému vychovatelskému zacházení s ním. A přece se to dost často přihází, a to i u lidí, kteří jinak jsou docela rozumní a vždy pány svého jednání, t. j. kteří zdánlivě spojují v sobě všechny vlastnosti pravého paedagoga. Ti konec konců dospívají k tomu, že zavádí pro dítě neobyčejně přísnou, vojensky přistřiženou, takto ovšem nepřirozenou výchovu, jež dětskou činnost, co se týče psychického způsobu vyvití mladé bytosti, vnucuje v úzkou a falešnou sféru. Připouštíme rádi, že mnohé děti, aspoň dle zdání, nepocítují od této všeobecné výchovné metody žádných zlých následků, a že zdánlivě i často dokazují svými zevnějšími způsoby výbornost tohoto systému. Přece však je toto naskrze špatno, a my odsuzujeme je naprosto, ježto jeho zhoubné, často teprve pozdě se objevující následky u všech dětí, jež tomuto systému byly podrobeny, jsme mohli pozorovati.

U jedněch (a těch je nejvíce) přivozuje tento system p o z v o l n é o d u m i r á n í s v é č i n n o s t i; dítě při tom sice normálně vypadá, ale stává se ubohou mašinou; jeho právě skrocený duch bude stále otrokem pojmův a zásad, jež mu násilně byly vtlačeny.

U jiných vyvolá tento železný regiment často nanejvýše povážlivé chorobné stavy. Často podobá se dítě formálnímu zákonu, ztratí svou vlastní vůli a svůj pravý charakter, zhostejní a patří za nedlouho k oněm četným passivním povahám mezi opozdilci. Lhostejno ke všemu, je též neschopno nejmenší námahy. Jeho pohyby jsou zvolny a nejisty; je dobromyslné a velmi

způsobné, ale nepozorné, bez energie a hloupé. Často jsou jeho nedostatky skryty a vystupují teprve pozvolna a nepozorovatelně; v psychickém ohledu je však rozhodně méněcenný; ve škole je snad první co se týče chování, ale jistě poslední v pilnosti a výkonnosti. Později, v životě, nevyhnutelně podlehne v boji o bytí. — Jiné děti, jež podrobujeme tomuto regimentu, stanou se vzpurny a urputny, nebo spíše snaží se proti učiteli chrániti neposlušností; čas od času utekou; opoziční snaha dětí však roste v té míře jak přiosťruje se kázeň, nepodajnost se vzmáhá, a následkem neustálé výzvy, jež oplývá z tohoto zacházení, stává se chorobnou a přivozuje nevyhnutelně pozdější účinky, jako psychickou nestálost, nezdravou rozvahou, méněcennost a vzdornost vůle.

Tento obraz není přehnaný; skutečnost jej potvrzuje často doslovně. Existují-li takové nešťastné paedagogické poměry, pak musí býti odkryty při výslechu rodičů. Zprávy o tom podané musí býti úplny a přesny; na bystrosti a ostrovtipu, jak otázky jsou kladeny, závisí cena výsledků.

Zkoumáme-li dřívější školský život dětí, odkryjeme často „přepracování“ (surmenage) nebo zlé, nerozumné nakládání (übelarbeitung = malmenage), jímž snad trpěly.

Mladé dítě se nepřepřacuje; jakmile se dostaví u něho únava — a nic nemůže zatlačiti tento pocit v jeho fyziologickém stavu — přestává jeho činnost, nebo stává se zpuřným, pokoušíme-li se je nutiti ku další práci. Tato skutečnost je nepopěrna; v praxi ukazuje se denně, a věda vysvětluje to lehce z podstatně reflexní povahy mladého organismu, který není ještě ovládán tlumící funkcí. Běží-li o šetření dítěte od 1—6 let, nemusí býti otázka nějakého přepracování ani kladena. U dětí od 6—12 let je přepracovanost, i když možná, tož přece velmi řídká. Ale „zlé nakládání“ t. j. špatné vedení jejich práce, je u nich často; proto třeba po něm pátrati a určiti jeho intenzitu a jeho vliv.

Jisté paedagogické metody, jež bohužel, ještě příliš četny jsou, obmezují se na to, vtisknouti paměti nutné vědomosti a nezabývají se i celkovým rozvitím ducha. Daří se jim lehkou dáti dítěti jakýsi skutečný nátěr vzdělání, který může lidem nezkušeným ve výchovných otázkách na čas imponovati, a jehož konečný vliv za nedlouho se počíná projevovati. Psychická méněcennost bude následek této metody; okolo 10 roku začíná se ukazovati a kol 12—15 roku vystupuje již zřejmě se svou podstatnou známkou neschopnosti mozku k duševní práci. Při těchto zvrácených paedagogických metodách se zapomíná, že paměť dítěte velmi lehce si osvojuje nerozuměné věci a formule. Dále nevědí tací vychovatelé, že rozvoj vlastností ducha je následek organické činnosti, a že činíme nástroj myšlení neúplným a nedostatečným, olupujeme-li dítě o řadu duševních cvikův. Nestarají se o nesmírný obrat, který se má ukázati okolo 15 roku v projevení se schopností k všeobecnovací a abstrakční, při čemž musí duch používati zkušebné látky nahromaděné v dětském věku. Nepostačitelnost této látky má za následek nevyhnutelnou nesprávnost všeobecných pojmů, jakož i slabost vůle a charakteru. Při tomto stavu věcí snadno pochopíme, proč mladé zázračné děti kol 12 a zvláště kol 15 roku stávají se dětmi méněcennými a opožděnými.

U dětí v mladším věku zřídka se objevující přepracování, objevuje se častěji u jinochů od 16—20 let. V tomto čase připravují se mladí lidé ke zkouškám a v jistých zemích k zápasu o cenu. Mnozí při tom zdravotních předpisů nedbají; překračují svou výkonnou schopnost, zanedbávají tělesné ekonomie, a přes to, že vidí, jak ubývá jich chut a zdolnost, zvětšují ještě míru své činnosti. Přepracování dostavuje se pak se svými charakteristickými, i když mnohotvárnými známkami: bolestmi hlavy, náklonností k mdlobě, častým krvácením z nosu, nespavostí, rozčileností, dráždivostí, pseudohalucinacemi, přeludovými záchvaty, bezchutenstvím, slabou pozorností a neschopností k duševní práci. Silné přepracování u mladého člověka ve stáří 14—15 až 17 let je nanejvýše povážlivo. Zřídka přejde, aby v těle nezanechalo stop. Dosti často vyplyne z ní úplná neschopnost; každé další vyučování stává se nemožným, nastupuje všeobecné oslabnutí, a v duševním ohledu ukazuje se toto ochabnutí úplným nedostatkem zájmu pro otázky, jimiž dotyčné individuum se dříve tak rádo zabývalo.

Ve školním životě dítěte je ještě jiná věc uvážení hodna. Školská blednička je na klinikách známa. Ukazuje se hlavně u dětí internatův. Nedostatečná, jednotvárná nebo zvrácená výživa, poměrný nedostatek zdravého vzduchu, větší nebo menší nedostatek všeobecného svalového pohybu, opěťovaná duševní únava a vniterné rozladění, mohou, přidá-li se jedno k druhému, podkopati pozvolna nejpevnější zdraví a dobře stavěný a pravidelně fungující organismus docela strhati. Takto se projevují fysický stav chudokrevnosti působí silně na inteligenci dítěte, jež tak celkem zůstává duševně pozadu nebo stává se méněcennými. Lékař (a i učitel, vychovatel) nesmí této možnosti zapomenouti. (Pokračování.)

FR. JANOVSÝ.

Spolužáci.

V Athenách studovali druhy pospolu tři mladíci, z nichž dva velepožehnanou mají památku u všeho vzdělaného lidstva — s v. B a s i l V e l i k ý a s v. Ř e h o ř N a z i a n s k ý, třetí pak smutné jest paměti, — c í s a ř J u l i a n O d p a d l í k; myslil, že bude „nadčlověkem“, zřekne-li se křesťanské víry, jako za našich dnů tak mnohý pobloudilec pyšně se téhož domýšlí. Nebude nezajímavá všimnouti si této trojice bývalých spolužáků; vysvitne z pozorování toho charakternost upřímných k ř e s ť a n ů a bezcharakternost o d p a d l í k ů.

* * *

Pečlivými strážci a zastánci pravého učení byli svatí otcové, učitelé a spisovatelé církevní, mužové to duchem svatým zvláště osvícení; nejstarší z nich slují sv. otcové apoštolští, že byli žáky sv. apoštolů; po nich následují sv. otcové (mají tyto 4 hlavní známky: svatost, dávnověkost, učenost, uznání od církve); chybí-li která ze čtyř těchto známek, jsou to jen spisovatelé církevní, a vyniká-li zvláště učenost, slují sv. učitelé církevní.

Z těchto sv. učitelů, a to z řeckých, jsou nejpamátnejší: sv. Athanasius Veliký, patriarcha cařihradský, sv. Basilius Veliký, biskup v Caesareji Kappadocké, jeho bratr, sv. Řehoř Nysenský, jeho přítel, sv. Řehoř Nazianský, patriarcha cařihradský, a sv. Jan Zlatoústý, rovněž patriarcha cařihradský.

* * *

Sv. Basil Veliký narodil se r. 330 v Nové Caesareji, v maloasijské provincii Pontu. Otec byl učitelem řečnictví, zámožný a velice vážený pro svůj ctnostný život; se svou manželkou Emmelií měl deset dítek, pět synů a pět dcer. Basil byl ze synů nejstarší; druhý jeho bratr byl Řehoř, později biskup v Nysse, taktéž v provincii Kappadocii; nejmladší bratr byl Petr, později biskup v Sebaste v Armenii.

Ze sester byla Macrina nejstarší, pravá světice. Jaká to vzácná rodina! Otec, matka, sestra, tři bratři, však i babička ctí se v církvi jako světci a světice. Po smrti otcově odešel do Caesareje v Kappadocii, slavného to města, metropole nejen pro Kappadocii, nýbrž i pro provincie Pontus, Armenii, Galatii, Paphlagonii a Bithynii. V Caesareji po prvé se setkal s Řehořem Nazianským.

Otec Řehořův, pohan, zastával čestné úřady v Nazianzu, městě Kappadockém; za manželku měl zbožnou křesťanku Nonnu, kteráž vroucně toužila, by se manžel stal křesťanem; slíbila na ten úmysl, že první její syn zasvětil se službě Boží. Bůh ji vyslyšel. Roku 335 bralo se několik biskupů městem Nazianzem na první všeobecný sněm církevní do Nicaeje. Zastavili se tam, kázali tam, a kázání jejich dotkla se srdce manžela Nonnina, požádal za sv. křest, stal se křesťanem. Byla prý hlava jeho tenkrát ozářena podivuhodnou září. Byl-li už jako pohan vážen, byl nyní jako křesťan ještě váženější; stal se i knězem, ba i biskupem; měšťané nazianští nedali jinak. I zastával svatý ten úřad, později od svého slavného syna podporován, až do roku 374, kdy, maje skoro sto let, blaženě skončil. Vedle Řehoře měl ještě druhého syna, Caesaria, jenž se proslavil jako dovedný lékař; byl osobním lékařem císařů Konstantia a Juliana; přes všechno jejich přemlouvání zůstal věrným katolíkem.

Řehoře poslal otec na studie do Caesareje, kdež, jak řečeno, se sešel s Basilem. |

Škola caesarejská nestačila velebohatým vlohám Basilovým a Řehořovým; i rozhodli se, že se vyberou k věhlasnějším učitelům. Basil odešel do Cařihradu, kdež seznal slovutného pohanského rhetora Libania, z Cařihradu pak do Athen, jež dosud byly pokládány za přední učiliště řecké vzdělanosti. Řehoř vybral se zatím do Palestiny, kdež naslouchal rhetoru Thespesiovi, pak do Alexandrie, aby poznal velikého patriarchu Athanasia; konečně zaměřil taktéž do Athen, aby se tam sešel s Basilem, a aby pak oba pospolu v nejpříimnějším přátelství věnovali se dalšímu vzdělání. Milovali se podobnou láskou, jako druhy David a Jonathas, syn Saula, prvního krále israelského. V obou mladících plála táž láska k Bohu, táž touha po vědomostech, totéž nadšení pro pravdu a ctnost, týž smysl pro

náboženství a zbožnost, táž snaha po intelektuelní i ethické, po rozumové i mravní dokonalosti; nejmilejší cesta byla jim do školy a do kostela; co jim zbylo peněz, přechoťně rozdávali chudině. Přátelství toto, založené na tak šlechtném a svatém základě, osvědčilo se oběma hned v Athenách velice blahodárným, potrvalo po všecek další život a vydalo přehoťné ovoce.

* * *

Školy athenské byly tehdy ve mnohé příčině mládeži nebezpečny. Učitelé byli stoupenci pohanstva; brojili proti křesťanům slovem i písmem, jakož císařové římsťí dělali mečem. Císařský princ Julian, jenž byl spolužákem Basilovým a Řehořovým, byl právě těmito učiteli všecek odcizen sv. víře. Studující mládež nevedla si taktěž vzorně. Slyšme, co o tom píše Řehoř:

„Hluk a vřava, tleskání a syčení, chtivost a žárlivost sofistických žáků v Athenách lze přirovnati hluku a hádkám, jakěž druhdy panovaly ve všech řeckých větších městech při koňských dostizích, čímž jak víme, bylo měšťanstvo rozdvojeno ve sporné strany, neustálý nepokoj vzbuzen, vzpoury, bitky, krveprolévání přivozeny. Jako se při dostizích hádají a sázejí o koně, tak chce v Athenách každý student svému učiteli sofistovi rozmnožiti počet posluchačů a tak i příjmy zvýšiti. Agituje se po celém Řecku. Přijde-li nováček do Athen, přijme ho pohostinu, kdo jej byl získal; po té dobírá si ho druh po druhu, jemněji či hruběji, dle toho, jakého je zevnějšku. Následuje přijetí do studentského svazu. V průvodě po dvou jdou mladíci s nováčkem do lázní. Poblíž lázní strhnou křik, jako by jich nechtěli do lázní pustiti. Tlukou na dvěře. Tím má býti nováčkovi nahnáno strachu; jakmile se vykoupe, přijmou ho jako přítele a druha“.

Basil a Řehoř ušli této dotěrné obřadnosti svou vážností, kterouž hned při svém příchodě do Athen osvědčili. I za všeho dalšího pobytu vzdalovali se vášnivého a rozpustilého počínání svých kolegů. Přebývali spolu, jedli spolu, studovali spolu, sloužili spolu Bohu. Hleděli si všech předmětů obvyklého itehdáž t r i v i a (grammatika, dialektika, rhetorika) a q u a d r i v i a (geometre, arithmetika, astronomie, musika); hleděli si i historie a lékařství. Netoliko však ve vědách, v nichž brzy nade všecky spolužáky vynikli, hleděli věrní dva přátelé své cti, nýbrž přičinili se, aby uprostřed pohanů křesťany nejen s l o u l i, ale také jako křesťané vzorně, svatě ž i l i. S pomocí Boží se jim to podařilo. I byli za to váženi nejen od křesťanů, nýbrž i pohanů; s úctou každý hleděl na „Kappadoky“. Jen Julian na ně nevražil. Když dokončivše studium opuštěli Atheny, vyprovázeli je celí zástupové na břeh mořský a srdečně se s nimi loučili.

* * *

Sv. Basil, přijav r. 357 svěcení, žil jako poustevník a uspořádal život klášterní v Pontu a Kappadocii; jest to řehole b a s i l i á n ů, podnes na Východě kvetoucí; zvláště vloženo jim na srdce, vychovávat mládež a pečovat o sirotky. Zvolen b i s k u p e m ve svém rodišti C a e s a r e j i (r. 371), zářil světlem pravé víry a dobrých skutků. Poblíž města vystavěl ústav, zvaný B a s i l i a s, jenž budil podiv všech přichozích. Bylyť tam prostranné dvo-

rany pro ošetřování nemocných, pro uhoštění chudých a pocestných, příbytky pro lékaře, dílny pro řemeslníky.

Neohroženě hájil víry i proti císaři Valensovi, jenž by byl rád celou říši učinil arianskou, bludařskou. Poslal císař na sv. Basila svého místodržitele Modesta. Modestus začal lichotivě, a když to neprospělo, hrozil zabavením majetku, načež sv. Basil klidně odpověděl, že mimo několika knih ničehož nemá. I hroženo mu vyhnanstvím. Odpověděl opět: „Celá země jest mi vyhnanstvím, jen nebe jest mi pravou vlastí.“ Hroženo mu skřipcem. Odpověděl: „Nebojím se; mé tělo jest tak vychudlé, že prvním rázem bude konec muk a života.“ „A co smrt?“ tázal se Modestus. „Té se ještě méně bojím“, odvětil sv. biskup, to jest mi milostí, protože mne spojí s Bohem“. I řekl místodržitel nevrle: „Tak se mnou ještě nikdo nemluvil.“ Světec na to: „Bezpochyby neměl jsi dosud biskupa před sebou.“ Zvěděv to všecko císař Valens, chtěl sv. Basila ztrestati vyhnanstvím; avšak rozmysliv se, nechal ho na pokoji.

Roku 378 padl císař u Adrianopole v boji s Goty. Církvi se na čas ulehčilo. I pracoval sv. Basil neúnavně dále, hájil neohroženě jednoty víry a získal si vedle sv. Athanasia nejvíce zásluh o zastavení a odklizení nešťastného bludu Ariova, jenž upíral božství Kristova. Napsal v té příčině znamenité dílo ve třech knihách, jakož i jiný důkladný spis o Duchu svatém. Dochovalo se nás též jeho 37 homilií (kázání), kniha obřadní, 336 listů a řeč křesťanským mladíkům, v níž ukazuje, jak i křesťané mohou s prospěchem studovati pohanské spisovatele. Všecky tyto literární práce vynikají nejen bohatým, hlubokým obsahem, nýbrž i krásnou formou; důstojně se řadí ke klassickým dílům řeckého starověku. Právem za všecku svou požehnanou činnost, za všecky své heroické ctnosti, nazván sv. Basil Velikým. Skonal v Pánu 1. ledna 379, skonal se slovy Spasitelovými: „Otče, v ruce Tvé poroučím ducha svého!“ Nejenom metropole, nejenom ostatní biskupství podřízená, nejenom Malá Asie, nýbrž „všecek křesťanský svět truchlil nad ztrátou učitele pravdy a zachovatele církevního pokoje“, pravý přítel jeho, sv. Řehoř Nazianský, jenž byl od zvěčnělého miláčka i posvěcen na biskupa města Sasiny.

(Příště dále.)

Dr. JOS. KACHNÍK.

Výchovná dětská divadla.

V amerických paedagogických kruzích budí nemalý zájem „výchovné dětské divadlo“, jež za přispění výchovného družstva (educational alliance) zřídila v dělnické čtvrti new-yorské Miss Alice Minnie Herts. Děti hrají divadlo a diváky a posluchači smejí býti jen děti. Napřed hrály se jen pohádky, nyní však již hrají se i veselohry Shakespearovy. Vrchní řízení převzal světoznámý, nyní již zesnulý, humorista Mark Twain. Jednotlivé děti smejí jen jedenkrát vystoupiti, aby se zabránilo samolibosti a ješitnosti

a děti neuváděly se do říše snů, kdež by se praktickému životu odcizily. „Nechceme vychovávat děti pro divadlo“ — vyslovila se zakladatelka — „ale pro život. Nám jedná se o to, aby vůle dětí byla tužena a zvykla si od předsevzetí k činům neochvějně přecházeti“. Byly vysloveny obavy, že nádherná úprava kostýmů neblaze působiti bude na obrazotvornost dětskou, že vznítí se nezřízená ctižádost a touha po strojivosti. Ale skutečnost poučila o jiném. Právě proto, že děti jen jedenkrát vystoupiti smějí a to jen před dětmi a ihned zase ku své denní práci se vracejí, ničí se sklon k mravním nepřístojnostem, zůstává ale to, co opěťováním úkonů se ustálilo: pud po činech a důstojné, neohrožené, zdvořilé, přívětivé vystupování. Chatrně ošacené děvče dělnické, jež královnu představovalo, svléká po představení knížecí háv, ale podržuje důstojné vystupování a vlídné, blahosklonné chování, jemuž za několik hodin přivyklo.

S divadlem spojena jest škola pro jasnou a dobře článkovanou výslovnost a pro zvučnou a přiměřenou deklamaci. Spojena s ním také škola pro ruční práce, kdež starší družky své mladší dětské kolegyně v umění švadlenské zasvěcují. Úspěch jest neobyčejný. Na posledních čtyřech divadelních cyklechúčastnilo se 134.000 dítek. Každé dítě platí vstupného 10 centů (asi 45 halířů). Malé obecenstvo sleduje úkony na jevišti s největším zájmem. Ticho jest jako v hrobě, ač jim nikdo nebrání a mohou se volně pohybovati a spolu hovořiti. Sem a tam hlasitě projevují souhlas a při zauzlení činohry zavždy ozvou se z posluchačstva úzkostlivé hlasy, jež hrdinu varují před intrikami nepřítelů. Je-li divadelní kus řečí vázanou složen aneb těžším k pochopení, připravují se děti na představení tím, že se jim v divadelním domě obsah mluvou prostou a nevázanou vypravuje. Tak skvělý výsledek pokusu new-yorkského přiměl i jiná města států severoamerických, že na zřízení podobných divadel pomýšlejí.

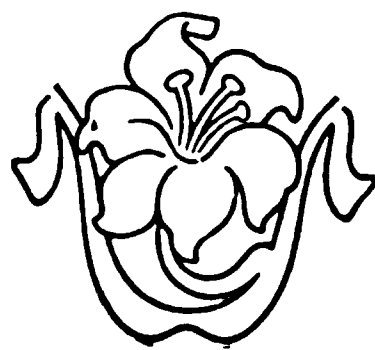
Jistě nic nového v dějinách paedagogiky a přece novým. Již Jan Sturm (1507—1589) naváděl žáky, aby komedie Terencovy, Plautovy a Aristofanovy divadelně předváděli a tak na veřejné činorodé vystupování si zvykali. Dále pokročili v tom školy jesuitské, kdež divadelní hry náležely k ucelenému programu výchovy školské a internátní. Ovšem připouštěli jesuité jen kusy naprosto mravné, jichž láska čerpána z dějin biblických, církevních neb všeobecných, kdežto Sturm bez vynechání míst neslušných celá díla předváděti dával. I dnes ve mnohých školách dějí se výstupy dítek ať již deklamatorní ať divadelní. A přece jest rozdíl mezi tímto vystupováním a výchovnými divadly americkými. I jesuité připouštěli k žakovským hrám slušné obecenstvo dospělé, ba dály se tyto slavnosti se zvláštní okázalostí. Toho není při dětských divadlech amerických. Jeví se tu značný pokrok paedagogický, jenž vyplynul z horlivě pěstěného studia duše dětské.

Při dětských výstupech před dospělým obecenstvem celá mysl hrajících dětí obrácena jest k tomu, aby se obecenstvu zalíbily. V této snaze podporuje je pochvala a potlesk obecnstva. Tím ovšem nejen nemálo podporuje se ješitnost dítek hrajících, ale zbavují se tyto všelikého vlastního požitku a výchovného vlivu umění činoherního. Pozorujme děti při jejich hrách, když jsou od starších nepozorovány a zcela mezi sebou. Očka jejich září a brzy zas snivě upírají se k zemi. To jejich obrazotvornost pracuje.

Rušnému vzmachu fantasie neb klidnému její pohybu odpovídají zevnější úkony tělesné, brzy hbité, brzy zas klidné a vážné. Ostatní děti stojí kolkolem a prožívají s hrajícími celý ten pochod duševní. Vlnění fantasie působí ovšem i na vůli a to nerušeně, přirozeně a účinně.

Záleží na tom, jaká hra jest. Nejlépe zamlouvají se našim dětem hry a představení, která vyrostla z kmenové a krajinné individuality jejich předchůdců a sdílením na ně se dochovaly. Bývají rázu žertovného, kraso-umného, náboženského. Bartoš v „Našich dětech“ dosti jich uvádí. K nim děti něco přidávají, aneb z nich, dle povahy své, něco vynechávají, něco pozměňují. Tak tuží se jejich duševní síly a ideálním směrem se vyvíjejí. Pěstí se veselá nálada mysli a melancholické letoře odebírá se její zasmušilost a tísnivost; cit pro krásné a slušné pohyby a chování vůbec se ve hrajících a ve spoluúčastněných vzbuzuje a mysl k náboženským ideám povznáší. Ba i rozum se bystří a tím více cvičí se smysly měřením a postřehováním zevnějších úkonů. Vše pak to děje se sebevýchovou, bez přímého rušivého zasahování dospělých. Zde jsou děti ve svém světě, maličtí mezi maličkými. Přítomnost dospělých nesvádí je, aby si hrály na dospělé. Vždyť by se nelíbily samy sobě a nevěnovaly by se plně hře a nespočinuly v nevinné radosti, jakou jim činoherní výkon působí. Po hře a dramatických výstupech, jež děti mezi sebou pořádávají, nebývají unaveny jako po výstupech před dospělými, ale osvěženy a k nové činnosti naladěny.

Na těchto as zásadách dětské psychologie zbudována dětská divadla v Americe. Stojí za povšimnutí i u nás, a to tím více, že by podobná zařízení mnoho mohla přispěti ku výchově dítek v duchu našich svérázných národně-lidových her a výstupů, jež působením mezinárodního proudění myšlenek a názorů vždy více ustupují uměle sestaveným neb z cizího jazyka přeloženým hrám a divadelním výkonům, které jen zevně-slovně a slohově duše dětské se dotýkají, ale obsahově svéráznou mysl českých dětí upoutati nedovedou. Nemálo jistě i družnost a pospolitost dítek mimo školní síň takto by se pěstila a po stránce sociální mnoho by prospěla. Činnost vychovatele při nacvičení byla by ovšem jen nepřímá a záležela by ve výběru kusů a svěření jich dětem vyspělejším, které by je za vzdáleného dozoru vychovatelova — by se nepřístojnosti neděly — s ostatními hráči nacvičily.

JAN VÁLEK,
učitel hluchoněmých.

Duševní vady dětské.

Všeobecně naříká se na zpustlost nynější mládeže, kterou mnoho lidí přičítá jedině škole. Výtka tato není z paedagogického hlediska oprávněna kromě jiných i z toho důvodu, že na každého člověka působí tak zvané slepé vlivy (společnost, podnebí a j.), na které škola má buď nepatrný, anebo vůbec žádný vliv.

Základ zpustlosti hledati dlužno v nedostatku autority vůbec. Charakteristikou nynější doby je všeobecná nespokojenost u všech stavů; každý naříká na mnoho práce, špatný postup, drahotu a j. Slyšíme láteření nejen dělníkovo, ale i z míst vysokých: říšské rady a zem. sněmů, jichž prvním úkolem je autoritu zvyšovati; a právě z těchto míst zaznívají velmi často řeči, které jsou ostatnímu obyvatelstvu špatným příkladem. Všechno se kritisuje a čím kdo vynalézavějším v kritice, tím spíše vynikne; tak podrývá se autorita, v davu rozsévá se nespokojenost, kteráž přenáší se i na duši dětskou, jež jsouc velmi vnímavou, záhy po příkladu dospělých vzpírá se příkladům, jež jsou dle jejího mínění pro ni nepřijemnými. Je tu mimovolně vypěstován zárodek vzdorovitosti.

Další příčinu nevázanosti mládeže dlužno hledati v nedostatečné známosti zásad a pravidel vychovatelských u většiny matek. Mnohá z nich potřebovala by ještě sama, by paedagogicky byla vedena; stavši se matkou, neví si mnohdy rady ani v ošetřování, na tož pak ve výchově vlastní.

K zamezení zpustlosti vedou dvě cesty a to repressivní a preventivní. Methoda repressivní v praxi se náležitě neosvědčila a proto v minulém století nabyla převahy methoda preventivní. Zakládány byly totiž ústavy ochranné pro mládež ještě školou povinnou místo ukládání trestů mladistvým provinilcům v trestnicích. Jsem však pevně přesvědčen, že společnost lidská zařizováním ústavů ochranných nesáhla ještě ke kořenu zla, nýbrž preventivní methoda dosáhne teprve většího úspěchu, když počne u matek samé. Nepomohou tu besídky učňovské a jiná zřízení vychovatelská pro mládež dorůstající, když červ různých vad již hlodá na duši její. Zde musí společnost lidská začíti u matky, aby tato věděla předem, jaký úkol na ni čeká, by zdárně dovedla vychovávat. Slyšíme tu často, jak mladá matka, místo by se radovala, že Prozřetelnost svěřila jí jeden z nejdražších pokladů zemských, pláče a to z toho důvodu, že teprve nyní poznává svoji bezradnost při ošetřování dítěte; jak potom to vypadá při výchově samé?

Společnost lidská v nedlouhé době dojde k tomu přesvědčení, že na odstranění nevázanosti a zpustlosti mládeže nevystačí nynějšími ochrannými prostředky a nucena bude obrátiti hlavní zřetel k autoritě vůbec a výchově matek zvláště. Tyto musejí býti vychovány tak, by vědomy si byly všech pravidel a zásad, jichž je třeba ku zdárné výchově příští generace. Dále bude nutno, by poučovány byly, jak záhy se vyskytující dětské nectnosti

a vady dají se na správnou cestu uvést. Pokud společnost lidská neobráti k těmto dvěma velmi důležitým faktorům při výchově hlavní svojí činnosti, nedosáhne žádané nápravy v té míře, která by odpovídala nákladu na nynější ochranná opatření. Vliv autority a matky na duši dětskou nedá se tak snadno něčím jiným nahraditi; o tom poučuje nás denní zkušenost a každý z nás i v pokročilém věku velmi často ho pocífuje.

O autoritě a výchově matek možno velmi mnoho psáti, což není ale úkolem tohoto článku; chtěl jsem pouze upozorniti tím veřejnost na mezeru v nynější výchově mládeže. Vytkne se mi snad, že existují již ústavy pro vzdělání dívek dospívajících; tu dovolím si podotknouti, že tyto mají za hlavní účel buď prohloubení všeobecného vzdělání, anebo jsou přípravou pro samostatnou výživu, nikoliv však předpravou budoucích m a t e k. Jak nás každodenní zkušenost poučuje, neuschopňuje prohloubenější všeobecné vzdělání ještě daleko dívku při nynějším systému vyučovacím, by předem si byla vědoma prostředků pro zdárnou výchovu potřebných. Bohužel, právě matky z vyšších společenských kruhů z větší části svěřují počátečné vychování svých dítek služebným; starost o děti překázela by jim v požitcích životních a tím právě shledáváme se s faktem, že poměrně větší procento zkažených existencí pochází z těchto kruhů. Že snad nejsou ve vychovatelnách, zabraňuje rodičům stud a v pozdějším věku ze známosti najdou pro ně nějakého zaměstnání; jsou to trubci společnosti lidské, kteří, když se jim nedaří po jejich, raději si sahají na život.

U dítěte shledáváme se velmi záhy se v z d o r e m. Již malé děcko, aniž ovládá ještě souvislé řeči, dává na jevo pohyby celého těla tuto nectnost; pak-li tyto jemu nepomáhají, počne křičeti a plakati, jen aby dosáhlo svého. Přihlédněme ku psychologickému vývinu vzdoru: Tento je snaha uplatniti vlastní vůli, byť i rozkaz jiného chtěl něco jiného; vzdor nepřihlíží ani ku prospěchu, ani k vlastní škodě, jen chce míti, jak se říká, „svoji na vrchu“. Tím vysvětlíme si časté případy vzdoru u dětí, neboť chtění jich velmi často zabíhá tam, kde výchova kategoricky praví: „To nejde“. Vyvinuje se tudíž ponejvíce tam, kde se dítěti příliš vyhovuje, takže vůle jeho ovládne veškeré svoje okolí, jež pak během krátké doby dochází k tomu poznatku, by také vůli svoji oproti dítěti uplatnilo. Následkem toho naráží zde pak vůle dvou osob prudce na sebe, jest tu křížení zájmů dítěte a vychovatele. Proto je s psychologického stanoviska velmi nápadno a nepochopitelné, že dětská vůle může nabýti převahy nad vůlí dospělého, kteroužto poslední z pravidla zeslabuje přílišná láska k dítěti, anebo v mnohých případech i lhostejnost vychovatelova že podléhá, než by se dala pohnouti k větší energii.

Aby se tudíž předešlo vzdorovitosti, je první podmínkou již záhy u dítěte uplatňovati svoji vůli; musí tu býti vypěstována nejprve poslušnost, aniž by dítě pocífovalo snad i fysickou nadvládu, která velmi často svádí pak ku vzdoru. Musí při tom přísně býti dbáno, by rozkaz nebyl dán pouze z libůstky, by přihlíženo bylo k dětskému životu, a proto aby rozkaz byl i proveditelným. Právě libůstkové rozkazy, jež z pravidla bývají dávány, aby ukázaly nadvládu, vyvolávají odpor, jako podklad vzdoru; podobně uložením nemožností klíčí v duši dětské nejen odpor ku práci samotné, ale

i k osobě rozkaz udělující, neboť pocítuje tu svoji podřízenost a odvislost a vyvolává i nechut podrobiti se vůli cizí.

Přímým následkem vzdorovitosti je o d m l o u v á n í; toto nastává teprve v té době, kdy dítě již úplně ovládá řeč, pronáší svoje protidůvody, aniž by přihlíželo k logickým důvodům druhého. Vychovatel chybí při tom hlavně, když reaguje na důvody dětské, chtěje ho o opaku přesvědčiti, čímž povstává slovní potýčka; tím dává mu jen větší příležitost k odmlouvání, zapomínaje při tom, že nemůže dítě býti na tom stupni duševního vývoje, by dovedlo uznati jednak logické důvody jeho, jednak zase logicky správně odpovídati, následkem čehož žvatlá páté přes deváté a má mnohdy radost, když může druhého svými nesmysly jen pozlobiti. Tak znenáhla učí se ke všemu pronášeti své mínění a chce vůli svoji všude prosaditi, stávajíc se tím svému okolí i protivným.

Duše dětská učí se mnohdy již ve své těkavosti a čilosti odmlouvat, aniž by tu byl zprvu nějaký úmysl; pak-li ovšem vyzoruje, že vychovatel na vše odpovídá, stává se toto bezděčné a neúmyslné odmlouvání zvykem, jež dá se pak těžko vyhladiti. Nejlépe jest tu nevšímati si replik dětských a vůli svoji u něho uplatniti bez dlouhého vyjednávání. Pozná-li pak dítě, že jeho výřečnost mu pranic nepomáhá a že svoji vůli musí podrobiti vůli dospělého, zanechá znenáhla odporného odmlouvání.

Přistupuje-li k tomuto odmlouvání také čin, říkáme, že dítě je z p u r n é. Protilek je tu neochvějné trvání na daném rozkazu a po případě hladem ho donutiti, by se podrobilo. Dítě při vzdorovitosti, odmlouvání a zpuřnosti jeví z pravidla velikou vynalézavost, jen aby se mu stalo po vůli.

Další vadou, již záhy se vyskytující, je m l s n o s t. Této přiučí se dítě přičiněním pouze dospělých. Tito z přílišné lásky k němu vyhovují mu i v požitcích tělesných, čímž záhy se stává vybíravým a mlsným. Nastává u něho nepravidelnost a nevhodnost jídla, čímž trpí i jeho tělesné zdraví; tím zaviňují dospělí u něho různé poruchy, zvláště ústrojů zažívacích.

Mlsnost má za následek i jiné vady, jako marnotratnost, lež, krádež, podvod a j., jež mají dítěti dopomoci k prostředkům, aby svoji mlsnost mohly ukojiti. Vychovateli je tu voliti střední cestu při poskytování požitků tělesných, nevyhovovati všem, mnohdy nesmyslným přáním dětským, jako zase neodpírat mu vše, by pak po zakázaném tím více netoužilo a po případě nedovoleným způsobem toho dosáhlo. Jest povinností vychovatelovou přiučovati dítě, by dovedlo již záhy svoje různé choutky na uzdě držeti, naváděti je ku spořivosti; v tom ohledu osvědčilo se zavedení pokladniček, u mnohých peněžních ústavů, jež mají tu výhodu, že nelze z nich každou dobu peněz vybrati, čímž zamezuje se častá příležitost k utrácení.

Mnohdy zaviňují zdánlivou mlsnost u dětí různé choroby; dítě následkem své nemoci nesnese mnohé stravy a dospělý nutí je k tomu onomu jídlu neprávem. V takových případech, jak samozřejmo, je nutno obrátiti se na lékaře, by se předešlo vážným poruchám zdravotním. Takové dítě již svým bledým obličejem, slabostí tělesnou a nechutí ku práci a i zábavě dává na jevo, že vybíravost jeho nemá původu mlsnosti, nýbrž v chorobném jeho organismu.

Dítě učí se také záhy lháti a to z několika příčin: aby zakrylo provedený zlý skutek, aby si vymohlo něčeho od jiných, aby pomohlo jinému, z návodu, z příkladu, z lichocením, z pouhé obrazotvornosti a j. Vadu tuto dítě dá na sobě lehce poznati blednutím, zarděním, anebo nezvyklou u něho zajímavou řečí; pakli žádná z těchto známek se u něho při lži nedostaví, jest to nezvratnou známkou, že lež se u něho již příliš hluboko zakořenila.

Pozorujme s hora uvedené příčiny lži: Dítě něco zlého vyvede; aby ušlo zaslouženému trestu, svádí čin ten na svého bratra, sestru, služku a j. Pakli se dítěti několikrát uvěří a jiný za ně, zvláště služka, je vypeskovan, poznává z toho záhy svůj prospěch a navyká si nejen lži, ale i škodolibosti.

Dítě chce jíti na toulku; ví ale, kdyby řeklo pravdu, že nebude mu dovoleno a proto vymlouvá se na učitele a j., že má to neb ono vykonati, jen aby se dostalo ven. Poněkud omlouvající je lež z lásky a šlechetnosti, k níž dítě mnohdy sahá, by svému milému pomohlo buď od trestu, nebo k něčemu příjemnému; na př. jeho miláček roztrhne mu z rozpustilosti kalhoty; aby nebyl za to potrestán, svede to dítě, jehož kalhoty byly roztrženy na třetího. I tuto lež, jež prýští z lásky, nutno zamezovati, jelikož svádí pak dítě, by jí také v jiných případech užilo.

Dítě bývá velmi zhusta naváděno ke lži dospělými; tito v mnohých případech nejsou si toho ani vědomi. Překrucují často mnohou událost před jinými, dítě to poslouchá, jsouc si vědomo o nesprávném vyprávování. Zvláště přehnané vyprávování událostí žertovných svádí dítě k napodobení, neboť si záhy uvědomuje z dřívějších příkladů, že celou společnost rozesměje a tím se jí zalichotí. Jiné případy nabádání ku lži záleží v tom, že jeden dospělý zatajuje lži před druhým mnohé skutky a navádí přímo dítě, co má říci, aby věci neprozradilo. To zvláště děje se v rodinném životě, kde na př. otec nechce, by matka věděla, že si poslal pro kořalku nebo nějaký mls; naporučí přímo dítěti, jež bylo proto neb ono posláno, by buď nic neříkalo, nebo řeklo docela něco jiného. Tím zaséváno je do duše dětské zrníčko lži a dítě velmi dobře si pak pamatuje, že lež mu ve mnohých případech může pomoci.

Matka sama mimovolně i při nepatrných věcech vkládá lež do úst dítěti, aby ho upokojila; dítě si hraje s panenkou, svojí nešikovností rozbije ji a počne křičeti. Aby přestalo, matka svádí to na pejska, kočičku, volajíc: „Ty, ty, tys to Jeníčkoví rozbil“, na oko i trestá je, aniž by si uvědomila, že dítě po druhé napodobiti bude již matku. Mnozí rodiče mají z toho radost, když jim dítě přináší zprávy o různých příhodách z jiných rodin a z ulice, smějí se mnohému jeho vyprávování a chválí je za to, jak si všeho všímá a jak je chytré. Dítě pak z nedostatku zpráv vymýšlí mnohé příhody a tak naváděno je nepřímou ke lži. Jako dítě lže mnohdy ze soucitu, tak zase na druhé straně sahá k ní ze škodolibosti, jen aby druhému ublížilo; to zvláště děje se v rodinách, kde je více dětí nebo služka, na které všechno možné a nemožné svádí a kochá se, když následkem jeho lži je někdo peskovan.

Děti, jak známo, rády se chlubí; pozorují-li tudíž, že jsou rády v tom poslouchány, svádí je to záhy ku lži. Chorobným zjevem bývá u dítěte konečně lež z fantasmie, jež se ale zřídka přihází; působí tu vlastně nemoc na duši dětskou a proto nutno v takových případech poraditi se s lékařem.

Vychovatel znaje příčiny lži musí nejprve sám k sobě býti přísným a opatrným, by veškeré jednání jeho s dítětem bylo vždy opravdové, by dítě následkem jeho povrchnosti neucilo se přetvářce, jako počátku lži. Upřímnost, tuto charakteristiku dítěte, hledme v něm co nejvíce posilovati. Jako při trestu, tak i při chvále budme opatrní, kteráž také mnohdy svádí dítě, že vymýšlí si pak věci nepravdivé, jen aby bylo často pochváleno. Vychovatel neústupně musí trvati na tom, by vždy dítě bylo pravdomluvným a netrpěti žádných vytáček.

Každá dítěti uložená práce budiž prohlížena, by seznalo opravdovost jejího uložení; výroky dětské, zvláště ve věcech choulostivějších, přijímejme s jistou rezervou, přesvědčme se často o vypovědění a vylhané hned na místě vytkněme a odsudme! Podaří-li se dítěti několikrát lež, jde to s ním, jak říkáme ve fysice při pádu volném, rychlostí čtverečnou s kopce a ono pak samo pronešenou svoji lež považuje za úplnou pravdu. (Dokončení.)

BEDŘICH VAŠEK.

Slabě nadané dítě ve škole.¹⁾

Bývá mi vás tak líto, když vstoupím do třídy a vidím vás seděti uprostřed živých, dovádivých dětí mrtvé, netečné, zamklé, jak nemocná kuřátka na dvoře někde v koutku smutně se choulí . . .

Bývá mi vás tak líto, když se před vyučováním po vás se stupně rozhlížím, protože u veliké části nejste v y tím vinny, že ochromen je váš duch, že povadlá je vaše svěžest . . .

Bývá mi vás tak líto, když si vzpomenu, že všude jsouce odstrkovány, snižovány, snad časem úplně se vžijete do své vnucené smutné úlohy a půjdete životem tupě, beze snův a ideálů, bez cílův a rozmachů.

Zamyšlen vzpomínám na ty málo lichotivé názvy „přítěž“, „olověné závaží“, „omezenec“, „budižkničemu“, jimiž jste oslovovány doma, na ulici i jinde! . . .

Co bude jednou s vámi, dítky drahé, jež nyní ze svých lavic tak zasmušile, zamkle na mne hledíte? Vyplníte úlohu náboženskou, již Bůh každému člověku na bedra klade? Úlohu sociální?

Vyplníte, nesvěšujte hlavy, jen když ti, kterým jste svěřeny, budou na výši svého poslání!

Několik typů.

L. S. — Sedává se zrakem netečně do světa hledícím. Jeho ideálem by bylo, kdyby směl si nechat ruce líně založené na lavici a na ně si položit hlavu a dřímati. Pleť vždy ušpiněná, chudý šat vždy roztrhaný

¹⁾ Podrobná literatura příslušná bude uvedena na konci studie.

a v nečistotě a nepořádku. Zrak bezvýznamný. Chůze líná, houpavá. Ani jednou neprojevil ve škole větší živosti. Jen s největší námahou lze z něho dostat občas kratinkou odpověď. Ne že by byl tak nepoměrně slabě nadán; ale domácí život rdousí v něm veškeren rozmach. Bydlí kdesi v komůrce na dvoře. Matky nemá; otec chodí do práce, a když se vrátí, vaří jídlo. Hoch bývá odkázan sám na sebe celé dny; není sourozenců, aby si ve styku a ve hře s nimi bystřil ducha. Není ani jediného předmětu, pro který by ve škole jevil větší zájem.

G. N. — Děvče asi 10leté, tělesně normálně vyvinuté; možno říci, až kvetoucí. Ostatní její sourozenci nejsou sice geniové, ale drží se ve škole as co do prospěchu aspoň jakž takž nad vodou. Děvče prodělalo zánět mozkových blan. Od té doby jsou všechny její schopnosti zeslabeny. Paměť tak slabá, že ty drobtý z náboženství, počtů, ruční práce, které se jí dnes s největším úsilím vpraví, jsou do zítřka jistě zapomenuty. Jinak dobrosrdečná, poslušná, přítulná.

J. H. — Otec alkoholik; po celý dny nebýval doma; jako podomek v hotelu na náměstí častěji stával na prostranství před hotelem, děláje svým chováním málo cti své rodině. Matka mrtva. I bydlel u své příbuzné, která mu však i po stránce materiální i po stránce ethické a náboženské mohla málo dáti. Hoch bledý v tváři, oko bez energie, pohyby loudavé, odpovědi sporé a kusé. Hlavně na počty jeho rozum nestačil. V ty dny, ve které měly býti počty, chodíval nejraději „na vandr“, totiž do lesa, nebo seděl někde na hrázi, nebo potloukal se blízko hnízd mladých ptáčků nebo chodil po náměstí a sbíral odpadky doutníků. Ve škole nerušil. Mrtvě seděl a jen s jakousi únavou dával pozor na to, co jsem vykládal. Vůle byla krajně slabá. Má nyní asi 15 let. Vydělá si v továrně slušné peníze, ale neudrží u sebe krejcaru. Tyto dny vloupal se s několika druhy, téhož smýšlení jako on, člověkovu do uzamčené pokladny . . .

F. N. — Tělesně zdravý. Pleť bledá; pohled nepevný; hlas haštěřivý. Ze zámožné, poctivé, ale málo nadané rodiny. I ostatní sourozenci žijí čestně, ale jejich výkony ve škole jsou neslavné. Vůle F. tak mdlá, že rodiče musí býti až krajně vynalézaví v prostředcích, aby jej donutili, by se učil. Jakmile je poučka jen trochu spletitější, už není schopen, aby její součástky a celek přehlédl. Hlavně v počtech, a vůbec v předmětech, kde je třeba větší soudnosti. Jinak dobrácký, sdílný, skromný, v praktické práci, která neklade na duševní nadání velikých požadavků, vytrvalý. Nebude-li dán na obtížné studie, bude se moci jako řemeslník dobře uplatnit.

N. N. — Typ chlapce živého sice, a přece málo nadaného. Ve škole nedovede ani chvilky upřít pozornost na týž předmět; stále něco kutí. Úlohy, jež má doma zhotoviti, pravidelně hotovy nejsou; vždy má plné pytle výmluv, že je tím nevinný. Kde se něco šustne, zvláště něco dobrodružného, N. tam bude jistě. Dovede býti i zlomyslným, a pak se nezná od hněvu; kameny, nadávky, slzy jen se sypou. Hraje si rád na šviháka. Jeho vrtkavost, plýtkost zaviněna hlavně tím, že má přístup k lihovinám, a že bývá posílán až pozdě v noci spáti. — Kdo ho nezná, snadno by byl jeho vnější živostí ošálen a přehlédl by jeho vnitřní plýtkost.

J. G. — Byl by vydržel celou hodinu držeti hlavu na rukou opřených a dívat se bezmyšlenkovitě oknem ven. Ani hana, ani chvála se ho netkne. Rozloží si ruce, na ně položí bradu, a teď by se rád svýma prázdnýma očima díval na učitele. Tvář zohavena několika hlubokými ranami. Nebylo možno jej pro něco rozehřáti, ani v soukromých hodinách, ve kterých jsem jej, protože mi hochu bylo líto, vyučoval. Až jednou otevřel svou duši: „Já jsem měl jednu spalničky, a z několika ran ze mne teklo, a ještě dosud mi často tékává z uší“. Celý dojem, jaký v pozorovateli vyvolává, je dojem dítěte, jehož tělesný vývoj je podřát vleklou chorobou.

J. Š. — Dostal jsem jednou po prázdninách v různých třídách zas přes 120 nových žáků. Hned v prvních týdnech upoutal svými bídnými odpovědmi moji pozornost hoch, který mi byl i svým ustrašeným, nepokojným chováním nápadný. Tázel jsem se ho asi za 4 týdny na něco. Hoch se jen jaksi divně na mne dívá, jakoby mi nerozuměl. „On dobře neslyší“, praví jeho soused. „Neslyšíš dobře“? táži se. „Neslyším“. „Co se ti stalo?“ „Mne bolívá v uších a K. (mladší bratr) mne po nich bije“. „Proč tě bije?“ „Tož tak“. „A co mu řeknou tatíček“. „Tatíček nám zbláznili a minulý týden jich odvezli do Kroměříže“. Posadil jsem si jej blízko stupně, dávám mu lehčí otázky, a od té doby Jeníčka těší můj předmět, a já jsem si též zamiloval toho ubohého, nahluchlého, odstrkovaného hochu.

C. K. — Otec dělník, nestarající se o rodinu, matka dosti pořádná. Cyrill nikdy nepatřil k nejbystřejším dětem školy. Ale když mu bylo asi 11 let, odstěhoval se s rodiči do Dolních Rakous, tam chodil do školy německé, třeba německy ani slova neznal, tam navykl si seděti ve škole jako cizinec, nepatřící k ostatnímu tělesu třídy, a tato nálada mu zůstala i po návratu do naší školy. V lavici sedává tiše. Prosby, domluvy, napominání, hrozby, tresty, sliby, v soukromí i veřejně — všecko marné. Nic ho nezajímá, než když smí blouditi po ulicích nebo po polích, nebo když se může v průvodu hochů stejné kvality toulati po lese. Matka jej přivede až ke škole; hoch se obrátí od třídy, až cítí že je matka pryč od školy, a už zas sedí někde na hrázi, nebo ohlíží si hospodu, kdyby snad některý z výrostků školy odrostlých jej zavolal a dal mu kousek klobásky. Není zlomyslný nebo rváč; ale opozdil se nešťastnou cestou do Rakous a cítí se vyloučeným z ostatní společnosti, a ničím, ani dobrotou ani přísností, nenechá si svého předsudku vzíti . . .

— Toť aspoň několik málo obrázků, kterých každý vychovatel zažije ve své činnosti takové množství . . .

V čem záleží ta slabost nadání?

„Podstata nadání dá se pouze stanoviti jako jisté (x), které předurčuje příští vývoj v jistých mezích“. Tak pravil na I. kongresu pro psychologii dětskou a pro ochranu mládeže ve své přednášce Dr. Elsenhans¹⁾. Je-li již

¹⁾ Dr. K. Schäfer, Bericht über den Kongress für Jugendforschung und Jugendfürsorge in Berlin. Langesalza 1907 str. 137.

pojem nadání tak těžko stanovitelný, tím obtížnější je stanoviti pojem malých vloh; jako jsou skoro nespočítatelní činitelé, kteří dohromady tvoří „průměrné nadání“, zrovna tak téměř nespočítatelné jsou druhy vloh omezených, protože každý scházející nutný součinitel, každá chybící nevyhnutelná buňka mozková, každický přerušovaný nerv, každický poškozený orgán vyvolávají nový druh slabého nadání; a při témže druhu je zase možná celá škála různé síly zatížení.

Lze rozvrhnouti dle Trüpera, ředitele vychovatelny a sanatoria pro těžko vychovatelné dívky na Sofienhöhe u Jeny¹⁾, dívky s nepatrným prospěchem, pokud je zaviněn vlohami, ve tři skupiny :

1) dívky duševně zcela normální, ale potřebující tělesného nebo duševního zotavení, tělesně slabé, nervově citlivě, přetížené, školou znavené, a tudíž nepozorné, rozptýlené, z těžka se učící, tak že zůstávají konečně za ostatními.

2) dívky, které v době po narození a později duševně nebo tělesně byly zatíženy, ať již vinou vrozené, ale nepoznané psychopathické konstituce, ať již vinou školního přetížení nebo poruchy tělesného zdraví.

3) dívky, které jsou vrozenými slabostmi zamořeny: nenadané, nebo jak už chceme pojmenovati ty, které nejsou sice blbé, ale pro vyšší vzdělání se naprosto nehodí. A každý drobet vědění, jež chceme takovým dětem upravit, stojí tolik p e r n é práce!

Úmyslně nezmiňuji se o dětech slabomyslných, které nedovedou rozeznati ani nejobyčejnějších předmětů, kterým není možno upravit ani nejzákladnějších požadavků normálního života, a jimž se musí, mají-li se státi aspoň trochu užitečnými údy lidské společnosti, věnovati péče docela odlišná od té, která stačí dětem normálním, v asylech, kdež v opatrovnách a ošetřovatelnách umístěni jsou, protože není naděje na zlepšení!

Nás ovšem nejvíce zajímají případy uvedené pod čísly 2) a 3). A to proto, že případy ty často se vyskytují. Jak často křivdí se mnohému takovému dítěti! Plísňme je, že je líné, že nechce mysliti, že si nechce dáti říci, že je zabedněné, a zatím snad dítě má dobré vůle více nežli si myslíme, a jeho jedinou vinou je, že — „špatně chápe“.

Co však chceme říci větou: „Dítě špatně chápe“.? —

Zprostředkovatelem mezi duší a vnějším světem jest tělo a hlavně jedna jeho část, nervy. Nervy přejímají popudy z vnějška a převádějí je do mozku, a tím do duše. Naopak chce-li duše něco působiti ve světě vnějším, působí na gangliové buňky mozkové, odkud se to převádí prostřednictvím hybných nervů k dotyčnému ústrojí. Má-li tedy býti vyvolán v duši správný obraz světelný, musí — kromě jiných podmínek — a) sběrna popudů světelných, oko, býti zdravé, b) příslušný nerv zrakový nesmí býti nijak poškozen, c) příslušné buňky mozkové musí býti v pořádku, d) mohutnosti duševní

¹⁾ Erziehungsheim und Jugendsanatorium auf der Sophienhöhe bei Jena. Langensalza, 1910, str. 5—7.

musí správně fungovati. Tolik podmínek, máli duši býti zprostředkován již p o u h ý v j e m z r a k o v ý. Cež teprve, mají-li býti zprostředkovány celé složité jevy, v životě přicházející! Co to ústrojí, buněk musí býti uvedeno v pohyb! Kolik fyziologických processů odehrává se v nás v každém okamžiku! Kdo dovedl by vysvětliti veškeren náš duševní život? Práví-li fyziologové, že už v jediné, krajně spleťité kůži velkého mozku je 500—800 millionů buněk gangliových¹⁾, pak jistě bude duševní život ještě o mnoho složitější než-li si my na svých diagramech znázorňujeme.

Zastavme se na příklad u dítěte nedoslýchajícího. Buď jeho orgán sluchový nebo nerv sluchový atd. je poškozen, o kolik poznatků je dítě takové připraveno! Jak chudičký a plný mezer je potom jeho život! Nebo ta chudoba, ta ubohá chudoba duševní u dítěte slepého! Snad dítě takové se vzchopí a vyšine se vysoko nad průměr ostatních nešťastníků téhož osudu; ale kolikrát bohatší by byl jeho vnitřní život, kdyby s touž intenzitou bylo napjalo své síly za poměrů normálních! Uvádím to, abych naznačil, jak to zhoubně působí na rozsah poznatků, když některá ústrojí neb některé důležité nervy neb příslušná část mozku jsou nějak poškozeny; když na př. mozek není vyživován tak, jak vyživován býti má. Odtud ten zjev, že na př. mnohé dítě pomalu vnímá: process musí překonávati v nervu atd. všeliké překážky. Celý obraz světa je u takového dítěte omezený, jednostranný, plný velikých mezer, a vztahy k světu a přírodě a lidem zůstanou neúplné. Jak může z těchto nedokonalých vjemů býti utvořena správná celková představa? Jak správný abstraktní pojem? Jak zásady všeobecné?

Obdobného něco jako je působení světa vnějšího na duši, je působení duše na vnější svět. Duše působí na příslušnou část mozkovou, ta na příslušné hybné nervy, ty pak na dotyčný orgán. Na př. dítě se zakoktá a nemůže vysloviti myšlenky: ví to, namáhá se, celým tělem hýbá, ale vysloviti toho nedovede. Nerv nedovede působiti na příslušné svaly, asi tak, jako při ochrnutí údu nedovedu jím hnouti.²⁾ Odtud neschopnost některých dětí rádně psáti, kresliti a j.

Avšak i když dítě si namahavě nějaké poznatky osvojilo, jest otázkou, podrží-li je v paměti. Škoda, že dosud není ještě vyzkoumán vztah mezi pamětí a mozkiem; ale tolik je jisto, že tělo a jeho stav mají veliký vliv na lbitost, obsáhlost a věrnost paměti. Kdo viděl, jak úžasně často děti takové zapomínají, jak těžkopádně se rozpomínají, jak kusé zbytky jen v jich vědomí zůstaly, ten bude jistě cítiti soustrast s jich slabostí. Ale co člověka mnohdy překvapí, je to, že často najdou se mezi slabě nadanými též děti, které věci některých oborů s velikou přesností pamatují.

I vůle bývá u dětí nenadaných často ruinována. V celém jeho chování jeví se mnohdy nepokoj: jakoby se v něm dva soupeři potýkali, a ono neví, ke kterému se má přidati. Jindy jedná úplně bez cíle: bezmyšlenkovitě čmárá

¹⁾ Dr. Strümpell, Dr. Spitzner, Pädagogische Pathologie. Leipzig. Ungleich 1910., strana 380.

²⁾ Nebo měl jsem ve škole žáka, který stále jakoby se byl usmíval. I když chtěl nemohi úsměvu z tváře odstraniti.

po tabulce nebo hloupě dívá se po celé dlouhé chvíle do prázdna. Jindy se přece rozhodne; ale trvá to tak dlouho, že už příležitost je zatím pryč. A dítě místo aby se ohlíželo po nějakém novém uplatnění se, zapadne zcela do líné rozmrzelosti na sebe samo, že se mu ta věc nepodařila. I jeho vláda nad svalstvem těla je mdlá. Celá jeho bytost a každický úkon nesou na sobě pečet povrchnosti, ospalosti, netečnosti, slabošství. A zase zakousne-li se člověk omezený do nějaké myšlenky nebo záměru, není možná mu toho vymluviti: jeho úzký obzor duševní nečiní nemožným, aby mohl býti uznán rozumný důvod.

Cit. U dítěte málo nadaného vyvíjí se i cit jednostranně. V některém ohledu je dítě apathické; v jiném ohledu je cit až chorobně vyvinut. Zvláště co se týká osoby dítěte. „Malému dítěti a omezenému člověku jest „já“ jediným bodem, k němuž se vše vztahuje. Vše, co se děje, děje se jen k vůli němu, a děje se buď pro jeho blaho nebo pro jeho bolest To se může stupňovati až tak daleko, že dítě myslí, že je všude pozorováno. Vidí-li, jak dva lidé o něčem mluví, hned se mu vtírá domněnka. „Ti mluví o mně dobře. Ti mluví o mně zle.“¹⁾ A co takové dítě nenadané dovede, strhne-li je jeho vztek, viděl už myslím každý. A zase když je ovládla radost neví, kdy má přestat. Cit je pánem, rozum a vůle nemají svého regulativního vlivu.

Příčiny slabého nadání.

1. Mnohé dítě přináší si svého slabého ducha již hned při svém vstupu na svět jako smutné věno. Je sice záhada dědičnosti dosud nerozluštěna; ale tím ještě není popřena její existence. Co napsal MUDr. Karel Herfort²⁾ o slabomyslnosti, platí částečně i o malém nadání: „Většina případů přináší slabomyslnosti vrozené jež je nejčastější duševní chorobou dětského věku, jí trpí hlavně chovanci ústavů pro idioty a žáci pomocných škol.“ Souchotiny rodičů, jejich syfilis, jejich nervové nemoci, jejich srdeční vada, jejich sedřelost následkem těžké práce, jejich naprosto nedostatečná výživa, jejich stálá práce ve zkaženém vzduchu továrním, jejich práce s jedovatými látkami, práce v ovzduší otravnými výpary prosyceném, to všecko způsobuje, že místo dítěte zdravého přichází na svět dítě chorobné. „Kultura zapřáhá nás všechny k svému vítězoslavnému vozu. Život se stal štvanicí, přese všechno pohodlí je klid pryč, a všechna ta dráždidla netvoří trvalého požitku a trvalého uspokojení. Za penězi, za ctí honí se člověk; jeden chce předstihnouti druhého, a každý napíná své poslední síly, aby ve velikém světovém závodu dospěl k cíli . . . Jen málokterým se podaří dospěti k vrcholu; mnozí zůstanou zemdlení na cestě ležeti. Ne zůstanou však v boji pozadu jen pro svou osobu, jejich síla je vyčerpána a jejich potomci vystupují s dědictvím sesláblosti a s nedostatečnými prostředky, aby plnili úlohy života.“³⁾

¹⁾ M. Glück, Schwachbeanlangte Kinder, str. 40, 41.

²⁾ Paedag. Rozhledy, r. XXI. str. 344.

³⁾ Martin Glück, l. c. str. 1, 2. Trochu světla do obtížné práce, stanoviti příčiny slabomyslnosti a slabého nadání dítek vnáší také údaje dr. Cassela, uveřejněné pod názvem: „Was lehrt die Untersuchung der geistig minderwertigen Kinder im IX. Berliner

Jednou z hlavních příčin bývá alkoholismus. Dr. Herfort uvádí ve svém článku, výše uvedeném výrok z knihy proslulého profesora lékařské fakulty v Bruselu, Dr. Jana Demoora¹⁾: „Alkoholismus je z hlavních činitelů patologické dědičnosti“. Organismus pijáka je často úplně rozrušen; tím již je špatný ploditel, neb přenáší na potomky chorobnou tělesnou stavbu. Alkoholické zvrhnutí individua rozmáhá se vždy silněji na další generace a přivádí rychlý rozvrat celého rodu, neb obyčejně nastává ve čtvrtém pokolení pijáka neplodnost. Neplodnost tato jest pravým dobrodiním, neboť zamezuje další vznik chorých individuí, jaká pozorujeme ve druhém a ve třetím pokolení. Alkohol působí hlavně na soustavu nervovou a chorobné vlastnosti jeho přenášejí se na děti. Dějiny takové rodiny jsou zajímavé. V první generaci vyvolává alkoholismus známé příznaky pijáctví; v psychickém ohledu vyznačuje se nemocný opakováním záchvatů, pokračujícím úpadkem intelligence, nestálostí povahy, vždy zdlouhavějším tvořením ideí a více méně nápadnou zvráceností citového života. V druhé generaci objevuje se předčasná náruživost pro lihové nápoje; dítě ji jeví již od prvých let. Znali jsme děcka 6—7letá, která měla neodolatelnou náklonnost k likérům a požívala je ve velkém množství, aniž zdánlivě tím trpěla. Děti ty skoro vždy jsou duševně choré, u nich pozorujeme později příznaky akutního alkoholismu s vnitřními psychickými příznaky, ba i delirium tremens. Třetí generace pijáků jsou individua, jichž tělesná skladba úplně je rozrušena. V tomto pokolení objevují se epileptikové, idioti a slabomyslní, a bídný život jich ukončuje truchlohra, která se po tři životy odehrávala. Někdy ještě zplozeno býti může pokolení čtvrté, bídné a pro lidskou společnost nebezpečné, ale tím celé zlo jistě ukončeno.

Nelze však dosti zdůrazniti, že upřílišněná víra v dědičnost by vedla k důsledkům pro výchovu osudným. Je-li dítě dědičně zatíženo, co zmožu já svou působností? Nač jsou mé námahy? Jako víra v neodvratné fatum u Turků ochromila jich tvůrčí síly, tak odnímá i nesprávně pochopený názor o dědičnosti chuť k práci. Že nebudu připisovati dědičného zatížení dítěti, které pochází od rodičů zdravých, je samozřejmo. Ale i pochází-li dítě od rodičů nemocných, je tím dána jen možnost psychopathického stavu. „Ale není (ani) v tomto případě dána jeho nevyhnutelnost, protože i dítě po chorých rodičích nebo předcích pocházející může býti a zůstati duševně zdravé²⁾. Slabé nadání může býti zaviněno také příčinami pozdějšími, kde dědičnost nespolu působí. Na př. dle údajů v Handbuch der Schwach-

Schulbezirk? Berlin, Verlag Coblenz, 1901. Dr. Cassel vyšetřoval 125 matek „duševně méněcenných“ dětí. Tyto matky měly 1007 těhotenství, t. j. průměrně každá 8; živých dětí se narodilo 903. Z těch zemřelo 336 (= 37%); třetina matek měla potraty. Úmrtnost dítek je o 8·2% vyšší než v rodinách bez slabomyslných dětí, jež bydlí v témž berlínském školním obvodu. — Rovněž dr. Demoor praví: „Ustrojová méněcennost může míti původ ve vrozené slabosti rodičů, v jichž věku, který je buď nedostatečný nebo — a to zvláště — příliš pokročilý v chorobě nebo dozvucích nemocí, které právě prodělali, dále matčiny zesláblosti, způsobené častým a rychle po sobě jdoucím těhotenstvím.“ (Bösbauer, Miklas, Schiner, l. c. str. 11, 12.)

¹⁾ Od tohoto autora pochází zvané dílo: „Die anormalen Kinder u. ihre erziehliche Behandlung im Haus und Schule“. Altenburg 1901.

²⁾ Dr. Strümpell a Dr. A. Spitzner, Pädagogische Pathologie. Leipzig (E. Ungleich) 1910 str. 396.

sinnigenfürsorge (str. 7.) bylo na výročním sjezdu anglických lékařů v červenci 1903 poukazováno od četných řečníků důrazně k tomu, že nyní mnoho nemluvňat bývá vyživováno nikoliv cestou od přírody vykázanou, nýbrž různými praeparáty, a že i to je asi příčinou lehčích útvarů slabomyslnosti. Je asi něco na tom. Ale kdyby tento názor byl jen domněnkou, jež nepatří ještě mezi evidentně dokázané věty vědy lékařské, jsou příčiny jiné, u nichž každá pochybnost úplně odpadá. Jest jisto, že dítky, které prodělaly anglickou nemoc (rhachitis), neštovice, zánět mozkových blan, hlavničku a některé jiné nemoci, jsou velmi často na duchu trvale neb aspoň na čas zeslabeny. Na př. anglická nemoc je dle Karla Loofta až v 19% příčinou slabomyslnosti. Také hysterické záchvaty, při nichž jednotlivé představy, které se zvláštním důrazem do vědomí vstoupily, ovládnou vědomí (na př. dítě, které bylo bratrem ve tmě znenadání ranou polekáno, začne třeba až po 24 hod. chvílemi blázniti o oné ráně), křeče, tanec svatovítský, při němž churavé dítě nemůže zabrániti nepravidelným pohybům rukou, hlavou nebo jinými údy těla, chudokrevnost, při níž krev neobsahuje jisté látky (homoglobií) v dostatečné míře, tuberkulosa dítěte, otrava dítěte alkoholem, když byl dítěti přimícháván do mléka kognak neb víno, nebo vůbec byly-li mu podávány líhoviny, nahodilá poškození mozku, na př. silným nárazem a četné jiné příčiny mohou zeslabiti působnost duševních mohutností.¹⁾

Jindy je duševní tupost zaviněna příčinami, které netkví v organismu tělesném, nýbrž v duši samé. Představa nějaká tak opanuje veškeren vnitřní život, že ostatní schopnosti jsou jako spoutány. Záleží mi velice na tom, aby tato příčina nebyla pouštěna se zřetele. Dr. Herfort²⁾ přiklání se k názoru Th. Ziehena, který „bezvýmínečně předpokládá u idiotů chorobné změny kory velkého mozku a výslovně podotýká, že neznáme případ psychosy³⁾ s intelligenčními defekty, který při řádném makro-a mikroskopickém vyšetření mozku by nebyl jevil chorobné změny ve stavbě kory velkého mozku“. Lékařská věda není ještě tak daleko, aby mohla říci, že tato věta je již zajištěnou, veškeru pochybnost vylučující pravdou. Ale i kdyby tomu tak bylo, kdyby každická nepravidelnost v duševním životě byla zaviněna nebo aspoň provázena poruchami mozku, tím ještě není řečeno, že je správný názor dosti často v životě se vyskytující, že totiž odchylky duševní všechny mají

¹⁾ Mnohé dítě bývá duševně omezeno také proto, že zavčas nebylo zabráněno tvoření polypů nosových. Nos je jako ucpaný; dítě nemůže dýchat. „Tím bývá způsobován nejasný dusivý pocit v čele, tlak na čelo, bolest přední části hlavy, bolest v zadní polovici hlavy, ba i závrať . . . Děti mají nepříjemný, odporový výraz v tvář a podobnou náladu, žijí tedy ve stavu, který vede od utrpení tělesného k duševnímu. Duševní zatížení dítěte, které nemůže volně dýchat, jeví se dle různých autorů v těchto věcech: v neschopnosti trvale duševně pracovat, v úbytku paměti a ve stížené práci, v slabosti paměti, v neschopnosti upřítí své myšlenky na jediný předmět, v tvrdomyslnosti.“ (Strümpell-Spitzner, Paedagogische Pathologie, str. 513. Kdo by chtěl v té věci poučení dokonalejšího, najde je v dílku: Dr. M. Bresgen, Über die Bedeutung behinderter Nasenathmung besonders bei Schulkindern, nebst besonderer Berücksichtigung der daraus entstehenden Gedächtnis und Geistesschwäche. Hamburg, 1890. Sr. však i Dr. Th. Ziehen die Geisteskrankheiten des Kindesalters mit besonderer Berücksichtigung des schulpflichtigen Alters. III. Heft. 1906. str. 82.

²⁾ MUDr. Herfort, Pathologická anatomie idiotie. Praha 1909, str. 9.

³⁾ nemoc duševní.

svůj zdroj jen v tělesném ústrojí¹⁾ Aspoň tento příklad: Eduard G. byl synem řádného dělníka. Měl přes 14 let, a policie si ho počala všimati. Měl choditi do školy, protože prospěch nedosáhl té výše, aby mohl býti propuštěn. Místo školy toulal se po ulicích, a z dlouhé chvíle dopouštěl se činů, které na sebe obrátily zrak policie. Otec se rmoutil; neb chápal, co se hoch tak spouští. Ve škole — přišel-li tam zas kdy — hleděl tupě před sebe. Jeho výkony školní nebyly sice nikdy zrovna velkolepé, ale od té doby, co měl přes 14 rok choditi do školy, klesly tak, že mohl býti považován za slabomyslného. A příčina? Hoch byl nad svůj věk vzrostlý, a když teď měl seděti mezi kloučky, mezi kterými se vyjímal jako otec mezi dětmi, a ti se mu ještě stále posmívali pro jeho velikost a nesprávné odpovědi, cítil se hluboce uražen, byl zastrašen, nebyl s to, by ze sebe vypravil kloudnou odpověď. Platil za naprostého hlupáka.

Konečně bylo otci raděno, aby dal hocha někam daleko, kde ho nikdo nezná. Otec poslechl, a hoch přišel do vzdálené vesnice. Tam byl v docela jiných poměrech, chodil do školy pravidelně, a zdálo se, že je vše v pořádku. Učitel však měl oprávněné přání zvědět něco více o dřívějším životě chovancově. Psal tedy učiteli, jenž byl na Eduardově vysvědčení na odchodnou podepsán, a ten mu dle pravdy odpověděl, že Eduard už od prázdnin místo školy vagabundoval a kradl. Nešťastnou náhodou nechal učitel ležeti dopis otevřený na stole, posluhovačka jej přečetla, a když večer byla v hostinci pro pivo, sdělila jeho obsah pod pečeti nejhlubší mlčenlivostí s hospodskou, a za několik dní — pokřikuje na Eduarda ve vesnici kde kdo málo lichotivými tituly: „Vagabunde!“ „Zloději!“ „Tuláku.“

Hoch prchl. Vagabundoval zase. Byl chycen a policií dán do polepšovny. Zkušený ředitel vycítil situaci. Poukázal hocha při přijetí krátce, ale důrazně, jak to bylo od něho nesprávné a bláznivé, že chtěl hlavou rozbiti zeď; ale pak hleděl mluvit srdečně, protože věděl, že musí především v hochu vyvolati přesvědčení, že to s ním dobře myslí — a to je vůči lidem omezeným, kteří se vžili do nějakého předsudku těžkou úlohou! Eduard, s nímž už po měsíce nikdo přívětivě nepromluvil, byl dojat a ředitel ukončil svou retrospekci po minulosti slovy: „To už je všecko tam,

¹⁾ Aby se nezdálo, že mluvím o názoru chimerickém, který v praxi nemá žádných přívržencův, uvádím místo jiných četných svědectví na př. Förstera (Autorität und Freiheit, Kösel, Kempten, 1910., str. 170.): Totéž platí“ (že totiž vychovatel musí mít pevná, zaručená hlediska, s nichž se na výchovu dívá) „i na př. o stanovisku vychovatelově k důležitým podnětům novější pathologie. Zde jsou často jisté velmi cenné objevy, týkajících se pathologických a neuvědomělých příčin duševního života téměř nerozmotatelně s nejnebezpečnějšími a nejlibovolejšími důsledky spleteny, takže vychovatel, který není proniknut velikými psychologickými důsledky křesťanské tradice, může tím upadnouti do nejhorší konfuse. Zde také jasně vystupuje, jak velice bývá poškozována výzkumná práce na pohraničním území života duševního a nervového, odmítá-li badatel od sebe hlubší nazírání životní: bádání a výsledky, které mohly blahodárně a velkolepě působiti, se mění v bláznovství, protože bývají smíchány s důsledky, které mají svůj původ v naprostém nedostatků vši pravé intuice a veškeré hlubší znalosti duše. Mnohého důsledného fanatika moderní neurologie svádějí jeho „dokázané“ teorie téměř k tomu, že živou duši z těla vytrhává, a na její místo chce do člověka svými experimenty vpraviti a vsugerovati mechanicky konstruovanou duši“. Překlad je doslovný, i poslední drastické věty.

pravda je ti toho líto; ale teď atd.“ Třídní učitel byl požádán, aby nového žáka v žádném případě před spolužáky nezahanboval, i kdyby odpovídal sebe nešikovněji, a aby mu dával jen otázky, které bude moci pravděpodobně zodpovědět; a v počtech, kde nebyl naprosto s to, aby vyučování sledoval, aby jej zvláště zaměstnal. Hoch jakoby se probouzel z těžkého spánku. Za nějakou dobu smířil se se světem, pracoval rád, stal se dělníkem v pivovaru, a choval se vždy důstojně, ¹⁾

Zde se tedy působilo prostředky výlučně výchovnými, protože příčina byla čistě duševní: uražený cit pro čest. Obdobných případů vyskytuje se dosti. Někaký vliv na dítě působil, a od té doby je jako zaraženo. Snad nízká úroveň okolí, v němž dítě doma žije, a to, co v rodině vidí, otupilo jeho bystrost úplně. Nebo křivda, která se mu jednou stála, podryla v něm lásku k životu. Nebo myšlenka dobrodružná, kterou se zabývá ve svém nitru, upoutává jej tak, že nemá smyslu pro své okolí. Nebo některé dítě vyhlíží tak ulekaně a je neschopno udržeti krok s ostatními: možná, že je to následek divokých snů, jež v noci dítě stále stíhají a jichž obsah na dítě dotírá i ve dne. A u mnohého dítěte bývá příčinou naprostá slabost vůle. „Není skupiny mezi lidmi“, praví James, „která by měla lepší city nebo si byla trvaleji vědoma rozdílu mezi lepším a horším životem, než-li existence beznadějně pochybené, sentimentální blouznivci, opilci, snílkové, znavení, jichž život je jediným dlouhým rozporem mezi věděním a jednáním, a kteří přes to, že v theorii jasně znají pravou cestu, nedovedou svému vysílenému charakteru vlít novou sílu životní.“

Bylo by to přímo osudné, kdybychom odvraceli svou pozornost při posuzování chorobných stavů duše dítěte od příčin duševních a připisovali vše jednostranně jen vlivům tělesným. Jaké zmatky potom v nejjednodušších otázkách výchovy vznikají, dokazuje na př. Dr. Maurice de Fleury, který dle referátu říjnovém čísle letoších „Paedagogických Rozhledů“ (str. 85) dospěl k závěru: „Žák v pravém slova smyslu líný existuje zpravidla jen v theorii“. Uznáváme sice, že „příčinou lenosti u mnohých dětí je neurasthenie (stupňovaná drážditelnost nervů, střídající se s velikou ochablostí a únavou), že neschopnost upjaté pozornosti zaviněna bývá ne-li skutečnou chorobou, aspoň nedostatečnou výživou, mdlou funkcí mozku . . . Nejčastěji provází chabou funkcí mozkovou nezdravý žaludek, srdce mdle bijící a zdlouhavá výměna látek.“ Ale považovati každé dítě líné za choré, to přičítá se každodenní zkušenosti!

Často působí zhoubně na duševní výkonnost dítěte, a časem — vystupují-li mnohokrát, neb dokonce trvale, a s velikou intenzitou — docela ochromují vlohy dítěte pocity úzkosti. V malém se to jeví na př. když dítě některé je vyvoláno, a má před celou třídou odpovídati: třese se na celém těle, bledne, nemůže ze sebe vypraviti slova. Strümpele²⁾ uvádí případ, že u dvou dětí, jež byly tak zaraženy, jakoby byla úplná temnota nastoupila

¹⁾ Příklad tento je vyňat z díla Dra. Strümpele. Dr. Spitzner, Pädagogische Pathologie 1910. 665—670.

²⁾ Pädagogische Pathologie, etc. str. 541.

v jich vědomí, stačilo vzdáliti je jen z bezprostřední blízkosti učitelovy, a hned dovedly uspořádaně a přesně reprodukovati memorovanou látku.

Také mnohé jiné duševní příčiny, na př. vědomí neschopnosti, vědomí viny, mohou býti brzdou duševní činnosti. (Dokončení.)

Dr. JOSEF KRATOCHVÍL.

Úvod do filosofie.

(Volné listy.)

I. P o j e m f i l o s o f i e.

Obsah: 1. Věda vůbec. — 2. Definice vědy a její rozbor. — 3. Třídění věd. — 4. Věda a filosofie. — 5. Definice filosofie a její rozbor. — 6. Poměr filosofie k ostatním vědám. — 7. Filosofie a theologie. — 8. Filosofie křesťanská. — 9. Filosofie a kultura. — 10. Filosofie a politika. — 11. Filosofie a umění.

1.— Každému člověku dána jest přirozeností jeho touha po poznání a pravdě, láska k vědě. Již i to nejuťtlejší dítě snaží se rozpoznati své okolí a porozuměti zjevům kolem sebe. Snaha ta pak roste den ode dne. U toho projevuje se měrou větší, u onoho měrou menší. Ve spleťtém reji zjevů a dějů, jež vidíme kolem sebe a cítíme v sobě, všichni bez rozdílu hledíme si učiniti jakýstakýs pořádek. Jevy à děje stejné nebo podobné družíme k sobě, věci různé odlučujeme. Zkoumáme vzájemné vztahy jednotlivých zjevů, hledáme důvody těchto vztahů a takto o nich přemýšlíme a hloubáme. Výsledky zkoumání a přemýšlení svého upravujeme posléze v souvislost.

Od zjevů jednotlivých a jedinečných postupujeme k zjevům obecnějším a vyhledáváme takto vyšší pravidla a zákony, kterými se zjevy a děje spravují a docházíme postupně až k větám všeobecným. Pomocí všeobecných vysvětlujeme jiné okolnosti a vyhledáváme zjevy neznámé. Když naskytnou se nám mezery, přijímáme pouhé doměňky čily hypotheses t. j. věty či zákony prozatimní. Hypothesami těmito docelujeme o p r á v n ě n ě v ý s l e d k y svého zkoumání.

2.— Popisovati jednotlivé zjevy, rozjímati o vztazích jejich a uspořádati je, pořádek tento pochopiti a jasně si uvědomiti — toť věda. Chceme-li tedy podati výměr vědy, můžeme říci, že věda jest poznání pořádkem důvodovým; tyto důvody nejsou však ničím jiným než jasnou a prohloubenou znalostí v z t a h ů . Zkoumáme-li vskutku povahu kterékoliv vědy, docházíme vždy k důsledku, že jest to pořádek vztahů. Mohli bychom tedy také definovati vědu jako uspořádání vztahů a jasné poznání toho pořádku. Každá věda jest tedy pořádek a poznání pořádku; pořádek pak, toť celek vztahů. Pořádek myšlení ovšem odvisí od pořádku věcí, pořádek jednoho souvisí s druhým. Přihlížeti tedy nutno, jaké vztahy mají mezi sebou ideje a jaké v sobě, jaké jsou vztahy věcí v s o b ě a m e z i sebou, jaké jsou v z t a h y ideí a věcí v obaplném poměru.

Pojem vztahu jest pojem jednoduchý, který znají všichni lidé. Všichni zajisté chápeme, že jedno působí, druhé trpí, jedno hotoví, druhé jest hotoveno atd. Velká část slov obsahuje v sobě ideu vztahu. Kdo tu by zamítal, musil by zavrhnouti slovník i myšlení vůbec.

Pravil jsem, že věda jest poznání pořádkem důvodovým. Co jsou ty důvody? Jasná a prohloubená vědomost vztahů, zvláště vyšších, těch totiž, jež řídí více idejí, více věcí a dějů. Vyhledati pak vztah více idejí k ideji jedné, jež je jednotí, vyhledati vztah několika věcí k jedné jednotici, několika faktů k jedinému, několika faktů k bytí, jež je působí nebo k jednomu zákonu, který je řídí, toť důvodové vědění, které jest stejné jako závislost více závěrů na jednom principu, více efektů od jedné příčiny, mnohých skutků od aktu volního atd. Vyplývá nám se tedy jasně, že každou vědu možno převést na řád vztahů.

Jest ovšem teď také jasno, že věda není v jednotlivinách, nýbrž ve všeobecně. Všeobecně zajisté jedině uvědomuje nás o tom, co tvoří pořádek idejí, bytí i dějů. Všeobecně ovšem jak v myšlení t. j. idea vyššího řádu, která sjednocuje více zjevů nebo dějů. Všeobecně skutečné i myšlené jsou ve vzájemném vztahu a každá obecnina, ať v řádu idejí nebo v řádu věcí, jest středem mnohých vztahů mezi pojmy a věcmi. Všecky tyto středy přirozené ukazují ke středu nejvyššímu, k nekonečné skutečnosti i k nekonečné idealitě, k prameni každé harmonie vůbec.

3. Dle nutnosti vztahů jsou tedy vlastně tři stupně věd. Nejvyšším stupněm jsou vědy, kde nutnost vztahů jest absolutní, naprostá. Naprostá ovšem buď ve skutečnosti nebo v myšlenkové možnosti. Slovem naprostá myslím, že na věky tomu nemůže býti jinak. Vzpomeňme na př. na ideu toho, co počíná a co dalo počátek. Vztah takový jest naprosto nutný. — Druhý stupeň jest vztažná či podmíněná nutnost vztahů. Pravím vztažná, ježto závisí na jisté podmínce; ovšem dána-li podmínka, ostatek je nutný. Tak na př. matematika odvisí od existence těles; dána-li tato podmínka, možno hledati jejich ideální poměry v prostoru realném a v silách přírodních. Třetí a nejnižší stupeň vědy máme ve vztazích náhodných. Příčina jest v konečnosti našeho rozumu.

Hledíme-li k tomu, zabývá-li se věda předměty konkrétními, popisujíc a vypravujíc o nich, nebo hledá-li zákony, kterými se řídí jednotlivé případy z oněch předmětů odtahené, máme dva druhy věd: vědy konkrétní a vědy abstraktní čili jak Durdík překládal předmětovědy a zákonovědy. Vědy konkrétní jsou astronomie, dějepis, přírodopis, odbory lékařství, odbory technické, národohospodářství, právnictví a politika, jazykozpyt. Vědy abstraktní: matematika (počty, měřictví, mechanika,) fysika, chemie, biologie. Nade všemi vědami jest posléze metafysika čili filosofie par excellence.

4. Zkoumání tato v důsledcích svých vedou nás k tomu, abychom rozlišovali filosofii od věd jiných. Je-li totiž každá věda pořádek vztahů a jasné poznání toho pořádku, je-li pořádek v souladu vztahů a jsou-li vztahy méně či více široké dle toho, jak mnoho idejí a věcí i dějů v sebe pojímáme, vyplývá jasně, že: jako existují vědy částečné, jichž předmětem jest řád částečný, tak že může, ba musí existovati i věda obecná, jejíž předmětem

jest řád obecný. Že věda taková vždy byla a jest, učí nás dějiny filosofie, které jsou právě jejím důkazem.

Zkoumáme-li kteroukoliv dobu v dějinách všeobecných, studujeme-li vývoj kteréhokoliv národa, vždy nalézáme vědu obecnou, vědu, jež jsouc v nejužším styku s věděním veškerým, přihlédá k výtěžkům věd odborných, spojuje je v jednotu, aby našla poslední výslednici ze všeho t. j. všeobecnou intuici světa a života, která by odpovídala potřebám rozumu i citu.

5.— Není tedy filosofie nějakou vědou odbornou, nýbrž vědou obecnou. Ona hledá souvislost a soulad mezi jednotlivými vědami, jejím oborem jest universálnost. Mohli bychom ji tedy definovati, jako vědu o řádu všeobecném, všeobecném i co do myšlení i co do skutečna. Definuje-li ji tedy Aristoteles a sv. Tomáš Aquinský „věda prvých příčin“ nebo jiní „věda prvých principů“ nebo „věda nejvyšších důvodů“ jest to jinými slovy definice výše uvedená, že filosofie jest věda řádu obecného čili, že jest to věda, která hledí nám sestrojiti obecný názor světa a života, který by odpovídal jak požadavkům rozumu, tak potřebám citu.

Filosofie tedy, jak již z výměru patrné, má úlohu velikou, mnohostrannou. Není tedy divu, že podle toho, na kterou stránku se klade větší důraz, že vzniká i různá definice. Jsou v celku dva různé způsoby pojetí filosofie: jeden určuje její úkol jako podstatně theoretický, druhý přikládá jí význam praktické vědy hodnot. Ovšem theoretické a praktické pojetí nejsou v absolutní opozici. Ba v systémech, jež měly největší a nejhlubší vliv tohoto rozdílu ani není, ovšem rozlišení je tu vždy. Konečně i samo theoretické pojetí má mnoho odrůznění, ježto jednou se pokládá filosofie za „synthesu vědeckého poznání zjevů“ (Lewes, Hogdson), jednou za „vědu o transcendentnu“ (Schelling, Hegel), jindy za „zpracování výsledků věd duchovních, s vyloučením přírodních“ (Lips), jindy za fenomenickou metafysiku atd. Kant praví, že „filosofie jest věda o vztahu všeho poznání k podstatným účelům lidského rozumu“; jiní ji nazývají „vědeckým sebevědomím lidstva“ nebo „aesthetickým vytvářením života a pod. Jiní konečně ji směšují s psychologií, noetikou nebo sociologií. Nám nejbližší jest definice Durdikova: „Filosofie jest věda, jež na základě výsledků ostatních věd jednotný názor světa sestrojiti hledí“.

Naše definice, že filosofie jest věda řádu všeobecného čili věda sestrojující obecný názor na svět a život ukazuje, že úkolem filosofie jest zpracovati různá data zkušenostní a převést je na něco stálého, na něco, co by mohlo býti hodnotní formou. Ač tedy její problém možno pojímati čistě theoreticky, přece i význam praktický je tu nezbytnou podmínkou. A zase naopak, byf bychom sebe více kladli důraz na stránku praktickou, sám úsudek o hodnotách vyžaduje důkazů, jež spočívají na předpokladech theoretických. Tak také dobře si vysvětlíme, že filosofie v celé své historii stýká se s jedné strany s exaktním zkoumáním, na druhé straně s krásným uměním. S prvním má společnou práci methodickou a touhu po poznání, s druhým intuici a snahu shrnouti veškerou skutečnost v jednotnou, velkolepou synthesu.

6. Výměr filosofie a rozbor jeho ukazuje nám zcela přesně rozdíl mezi filosofií a vědami ostatními. Kdežto vědy odborné zkoumají vesmír a jeho zákony a výsledky uvádějí v souvislost, každá v jistém směru, filosofie hledá

jen to, co jest všeobecné a zásadné. Má jaksi primát nade všemi vědami. Ostatní vědy nemusejí proto však býti žárlivy, neboť při tomto primátu není nikdo knížetem, nikdo podaným. Jako v pravdě volném státě každý vlastně je svým způsobem účasten na správě obecné, tak i tu všechny vědy mohou těžiti z filosofie a také vskutku těží. Každý odborný vědec, který povznáší se nad prosté sbírání materiálu a jeho popisování k myšlenkám vyšším, k důsledkům svých výzkumů, jest již filosofem. Bez filosofie byly by vědy odborné jen suché spořádání a popsání zjevů, filosofie povznáší je výše a uvádí všechny poznatky jejich v soulad.

Jednotlivé vědy nedovedou také upokojiti ducha lidského, ježto jej nepoučují o posledních příčinách věcí. Po nich pak právě duch lidský nejvíce touží. Odkud? Kam? Proč? Toť jsou otázky, jež stále a vždy palčivě doléhají na každého člověka. Odpověď na ně nepodávají nám vědy odborné, nýbrž jedině filosofie.

7. Odpověď na otázky odkud? kam? proč? podává nám ovšem i náboženství, respektive theologie. Jest to však odpověď získaná cestou nadpřirozenou — zjevením. Také theologie tedy jedná o řádu všeobecném, rozmlouvá o bytosti, o světě a člověku, ale nevychází z principu rozumového ani nepostupuje důvody pouze rozumovými, nýbrž spoléhá na autoritu, odvolává se na písmo svatá a na zjevení. Náboženství tedy odpovídá víra, kdežto filosofii rozumová zkušenost. Filosof tudíž poví nám, co rozumem vyzkoumal o Bohu, o vesmíru a jeho zákonech, o člověku a jeho vlastnostech. Theolog naproti tomu poví nám, co o Bohu, o vesmíru a člověku a vzájemném jich poměru učí písmo a zjevení. Ježto, jak patrně, jednají obě tyto vědy o stejných otázkách, pochopíme, že jest i úzký vztah mezi oběma, zvláště mluvíme-li o filosofii křesťanské.

8. Co jest filosofie křesťanská? Jest to filosofie, jež uznávajíc zjevení křesťanské, má při výzkumech svých k němu stálý zřetel. Ničeho tedy netvrdí, co zjevení popírá, ničeho nepopírá co zjevení tvrdí; ve zjevení vidí negativní a vnější normu svého bádání. Liší se tudíž filosofie křesťanská: 1. od filosofie antické neboli pohanské, jež nepoznala zjevení; 2. od filosofie racionalistické, jež sice Boha připouští, ale zamítá zjevení; 3. od filosofie pozitivistické čili agnosticizmu, který tvrdí, že o Bohu a věcech transcendentních ničeho nemůžeme věděti; 4. od filosofie čirě atheistické. Základní pravdy filosofie křesťanské ze zjevení vyplývající jsou tudíž: jsoucnost osobního Boha odcizeného od světa, původ světa od Boha stvořením z ničeho, lidská svobodná vůle, mravní odvislost od Boha, sankce zákona mravního, nesmrtelnost duše lidské a cíl její v Bohu.

Zdálo by se tedy na prvý pohled, že filosofie, jež odvisí od zjevení, jest zbytečná. Pravím ovšem „zdálo by se“, ježto v pravdě jest pomoc obou vzájemná. Theologie chrání křesťanskou filosofii od bludů, tato však naopak podpírá theologii dokazujíc rozumem její základy, osvětlujíc její nauky, bojujíc proti námitkám. Ba v některých bodech je pro theologii přímo nutná. Filosofie zajisté předpoklady víry (preambula fidei) dokazuje jako pravdy, jež možno poznati i prostým rozumem. Onať objasňuje nejvyšší mysteria analogiemi a srovnáváním.

9. Tím také vysvětlujeme si zjev, že v dějinách kultury lidské filosofie vždy úzce souvisela s náboženstvím. Spisovatelé a umělci, kteří mocně působili na své okolí byli vždy silně filosoficky i nábožensky založeni. Vzpomeňme jen na jména nejnovější: Emerson, Ruskin, Tolstoj, Zeyer.

Filosofie, jako rodopis idejí a myšlenek lidských jest nejdůležitější složkou lidské vzdělanosti vůbec. V každé době převládající ideje filosofické pronikají vše ostatní, připravují zjevy sociální a politické, jež mohou se zdáti pozorovateli povrchnímu zjevy pouze okamžitými výbuchy náladovými.

10. I politika tedy jest v nejužším styku s filosofií. Filosofie zajisté jediné vysvětluje a hloubá o přirozenosti člověka a příčinách jeho činů. Meditujíc o potřebách a zvyklostech vrozených převádí je na formu zákonů. Největší zákonodárcové byli i velcí filosofové: Solon a Lykurg u Řeků, Budha v Asii, Kurfucius v Číně. A naopak vzpomeňme na rozvratnou činnost politickou sofistů v Řecku, Epikurejců v Římě čili na vliv filosofie na politiku.

11. Zbývá poukázati na souvislost umění a filosofie. Je zajímavé, že právě nejvelkolepější soustavy filosofické bývají i nejpoetičtější, nejvíce proniknuté uměním. Největší umělci byli žáci filosofů. Vynikající spisovatelé řečtí direktní neb indirektní žáci Sokratovi a jeho školy; velcí spisovatelé Francie žáci Descartesovi; nejlepší trecentisté v Itálii žáci scholastiků atd.

Všichni velcí mystikové vypravují nám o vyšší formě poznání, o zření duchovním. Tím usnadňují nám i lepší poznání mnohé nauky filosofické, jež odívá se formou básnickou a uměleckou. Vzpomeňme na scholastiku ve velebásni Danteově.

BOH. VAŘÁK.

Užití poznámek ze soukromé četby ve škole.

V roč. VII. čís. 4 napsal pod tímto záhlavím Fr. Vsetečka krátkou, ale cennou stať, v níž ku konci vybízí ku sdílení zkušeností, ve škole nabytých. Dovolím si tedy též několik poznámek.

Zmíněná praktika jest skutečně velice vděčná. Zvláště na školách dívčích, ač i u chlapců se dobře osvědčila. Děti zrovna žebrou a to nejen ty „malé děti“, ale i ty „veliké“. Stalo se mi — mám totiž ve zvyku i kázání svá a exhorty proplítati různými veršíky, zvláště ku konci shrnul jsem vždy celý obsah v nějakou jedinou větu, ať již veršem či prósou — když odcházel jsem ze svého prvního působiště na „Gebirgu“, že jedna starší žena mi pravila: „Škoda, že odcházíte. Vaše kázání se zamlouvala všem — vždycky takové pěkné básničky a průpovědky jste uváděl“. — (Nechci se tím snad chlubit, jen cituji.)

Poznámek podobných mám velmi mnoho. Veršem i prósou, prostých i hlubokých. Bylo vždy mým zvykem, ba vášní, čísti jen s tužkou nebo pérem v ruce. A mé denníky jsou opravdu „babylonskými“, česky, německy,

francouzsky, latinsky. A nelituji toho. Když tak probírám se v tomto svém „svědomí“, vidím celý svůj duševní vývin, ba prožívám jej opět a opět, od epiky k lyrice a k dramatům, od básní k próse, od novellek k románům, od zábavného k filosofii . . . A snad právě tomuto svému zvyku též děkuji, že nikdy nesáhl jsem po různých „Indiánech“ a Mayových nesmyslech — z nichž nebylo co opsat.

A dnes vracím se ku mnohé knize po druhé, po třetí, ba četl jsem již jednu knihu sedmkrát, a vždy zdá se mi cennější, myšlenky krásnějšími, a vždy ještě něco nového v ní najdu.

A proto snažím se i ve škole tuto lásku k dobré knize vzbuditi a upevniti. Vždyť láska tato může býti andělem odvážným v pokušeních mravních i náboženských.

Dovolují si zaslati též několik ukázek. Právě probírám hlavní hříchy a ctnosti, jež jsou jejich protivou, a sice v 6. tř. chlap.

Pýcha — pokora:

Dítě sobě zakládá . . . na bohatství — kráse — nadání . . . jest to jeho zásluhou? Vždyť:

„Vše, co mám, co zovu svým,
jest, o Bože, darem Tvojm.“

H. P.

Pýcha zbavuje dobré skutky jejich ceny záslužné:

Jako rez železo zžírá,
tak pod pýchou dobrý skutek zmirá.

Sv. Fr. Sal.

Vhodně se dá ukončiti má látka:

Nemluv chlubně, zítra ráno
to a to buď vykonáno!
Mlč, a zítra sebe chval:
Ejhle, to jsem vykonal!

N. B. Známa přísloví a citáty z Písma zúmyslně teď necituji. Zabralo by to mnoho místa.

Lakomství — štědrost.

Když lidé kolem trpí
a všude zeje bída,
zdaž chladným dobrem není,
kdo jen své štěstí hlídá?
Grossman.—Brodská.

Člověk je potud šťasten,
pokud oblažuje.
Meta Beringerová.
Po dobrém skutku se to
tak dobře spí.

Zavoral,

Máš mnoho — dej mnoho,
máš málo — i z toho a rád!

H. P.

Vhodné zakončení: Ach, proč tolik nouze, bídy
mezi lidmi bývá?
Vždyť tak mnohý zlata, stříbra,
haldy celé skrývá!

Či snad vezme si je
do tmavého hrobu?
O nikoliv! Nic mu platny
nebudou v tu dobu!

A jak snadno pojistiti
moh si jimi nebe —
Teď však, věčně zavržen jsa,
proklíná i sebe!

Zaletěl.

Několik praktických pokynů pro katechety-začátečníky se zvláštním zřetelem : na kázeň školní. :

(Napsal Omikron.)

Jest nesporno, že postup při vyučování náboženství nemůže býti pro každého katechetu a za všech okolností stejný, ale právě tak jest též jisto, že aspoň ve věci hlavní musí býti všichni katechetové zajedno. Za hlavní věc však musíme považovati to, aby katecheta nemyslel, že jest pouze učitelem náboženství jako školního předmětu, nýbrž aby prodchnut byl vědomím, že jest v první řadě duchovním vůdcem, spirituálem, svěřený sobě mládeže školní a pak teprve učitelem předmětu, jemuž říkáme náboženství.

Ne náboženství jako věda, nýbrž nábožnost jako ctnost jest v první řadě účelem a cílem práce katechetovy. Ne na rozum a paměť, nýbrž na srdce a cit nutno v hodinách náboženských působiti nejusilovněji.

Byly doby, kdy nábožnost v srdce svého dítěte vlévala zbožná matka a kněz ve škole mohl se více, ba zcela věnovati vyučování katechismu. Poměry sociální však se změnily v neprospěch zbožné domácí výchovy. Otec pracuje v továrně, matka chodí do posluhy a děti jsou ponechány sobě. A v mnohých rodinách zahrádila se nevěra! Veliká část dítek, někde dokonce veliká většina dítek přijde do školy bez náboženské výchovy.

Tu nezbyvá katechetovi než položit katechismus stranou a dělati to, co dělávaly zbožné matky, učíce dítko své Boha znáti a milovati, plniti jeho přikázání, k němu vroucně se modliti.

Tuto práci katechetovu arcíř nemožno stavěti na odív při zkoušce visitační, ačkoliv dobře jeví se oku znaleckému, a zejména při delším pozorování, čím dále, tím patrnější bude výsledek této práce. Neboť ovocem práce takové, méně okázalé na venek, ale záslužnější, jest ona moudrost, o které mluví písmo sv., moudrost náboženského života, dle známého: Bázeň Páně jest počátek a koruna moudrosti (Sir.).

Pohodlnější jest ovšem i pro katechetu i pro visitatora, když učí se a zkouší slova předem již v katechismu pevně sestavená. Při tom dá se aspoň s jistotou kontrolovati, zda nebylo některé slovo vynecháno!

Aby katecheta pro své vyučování, nebo řekněme raději pro svou práci vychovávací získal dobrý a pevný podklad, bude klásti důraz nejdříve na ukázněné chování žáků. Jest to sice jen něco zevnějšího, povrchního a nezdá se, že souvisí to s náboženstvím. A přece kázeň zevnější ve svých důsledcích vede výš a výše ku ideálům vnitřního života náboženského. Katecheta, který nedocílí ani zevnější ukázněnosti u svého žactva, tím méně dovede uskutečniti jeho vnitřní obrození a zušlechtění v duchu učení Kristova.

I. Služby Boží.

Dva dny před započítím školního roku byl jsem ustanoven katechetou v N. S nadšením pro nové povolání v srdci a s hlavou plnou plánův a předsevzetí odebral jsem se na určené místo. Představil jsem se a obeznámil se s místním duchovenstvem a místními hodnostáři a na druhý den v obvyklou hodinu stál jsem oděn v roucha mešní v sakristii a očekával příchod žactva ku začátečním službám Božím. Však již přicházelo žactvo. S ohromným křikem a rámusem naplňovali žáci prostory chrámové. Mne to bodlo u srdce. Při mši sv. šum neustával. I při sv. pozdvihování nezavládlo obvyklé ticho. A po službách Božích mluvilo se zase nahlas.

První chyba, první starost! Ihned mi bylo jasno, že měl jsem jíti, třeba neznámý, do školy, napomenout dítky, a vésti průvod dětí. Kdybych pak byl zůstal stát u dveří chrámových, mohl jsem posunkem (prstem na ústech nebo pohrožením) i napomenutím přiměti první žáky vcházející k mlčení a byli by snad i ostatní žáci vešli mlčky nebo aspoň tišeji. Bylo sice proneseno mínění, že to u dětí jinak nebývá, jako že by se tento zlozvyk nedal odstraniti, já však jsem si přece umínil, že se o to pokusím.

V prvních hodinách náboženských vytkl jsem žactvu nepřístojnost takového chování na svatém místě, poučil je důkladně a žádal, aby mi slíbili, že se napraví. I v oněch třídách, kde nevyučuji, zastavil jsem se v přestávce a v dobrotě domlouval, zejména též v první třídě. Oznámil jsem žákům, že budu příště u dveří chrámových dávatí pozor na to, aby vcházející do kostela nemluvili. Zásadou jsem učinil, že se musí okamžitě přestat mluvití, jakmile vkročí se na schodky chrámové. Domlouval jsem též, aby se v průvodu městem mluvilo potichu, poněvadž to žádá slušnost. Delší dobu jsem pak vodil první pár žáků přes práh kostela. U dveří zůstával jsem státi pozoruje přicházející žáky. Ani jsem velice nemusil upozorňovat. I nyní ještě občas

užívám této metody, ačkoli si žáci záhy navykli a i bez mé přítomnosti vcházejí mlčky do kostela. Když takto klidně vešli, pak i při bohoslužbě již zachovávají kázeň a klid, který jest podmínkou zbožnosti.

Po mši sv. bývá poněkud neklidno. Proto požádal jsem jednoho p. učitele, který jevil ochotu, aby jakmile odejdu od oltáře postavil se mezi žáky a udržel je svou přítomností v klidu. Já též, jakmile odložím mešní roucha, vyjdu a napomáhám k udržování pořádku při odchodu žactva.

Katecheta nesmí též opomenout nacvičit se žáky obvyklou genuflexi při příchodu a odchodu. Nejlépe jest, když pokaždé celá řada před odchodem poklekne a se požehná. Když jest odchod žáků pěkně pořádán, jest to zajisté krásné podívání. Nedobré chování v kostele musí býti přísně trestáno.

Při mši sv. mohou děti státi až do pozdvihování, není třeba, aby klekaly již při sanktus. Vstanou zase po přijímání kněze a sice teprve tehdy, když kněz upravil kalich a ubírá se ke knize. Zásadou jest, že má se klečeti, když jest Pán Ježíš na oltáři pod způsobami přítomen (kleká se malou chvíli dříve a vstává se malou chvíli po tom). Není odůvodněno klekati již při sanktus a není vhodno vstávati hned, když se zazvonilo k sv. přijímání.

Nesmí býti trpěno, aby dítky klečící sedaly na paty. Ať klečí tu nepatrnou chvíli pěkně rovně a důstojně. To žádá úcta k Pánu Bohu a k místu posvátnému, to žádá též prostá slušnost. Hochům říkám, že je to nemůžné, že mají býti jako vojáci, kteří nesmějí dáti na jevo, že cítí únavu a musí vydržeti třeba až do posledního dechu. O kázni vojenské, jak jest krásná a prospěšná, mluvím dosti často a vzpomínka na vojáky vzpruží toho posledního kluka. S radostí patřím na to, jak se rovnají, hlavu zvedají a odhodlaně před sebe hledí; nikdo nechce býti zbabělcem.

Ku požehnání kněžskému děti pokleknou. Někdy to chvíli trvá, nutno posečkati, až všichni klečí. Nechať se dítky pěkně přežehnávají, pomalu rukou ať čela se dotknou a nemávnou jen rukou do vzduchu, jak to často možno viděti.

Katecheta ať věnuje pozornost svou též zpěvu chrámovému. Někde bývá zpěv až bledno zanedbáván. Sloužil jsem již ve chrámě, kde místo zpěvu všichni řvali a bečeli ze všech sil svých. Že by se tento hrozný zlovyk nedal odstraniti? Všichni žáci ať jsou opatřeni kancionálky a učitelé jsou povinni cvičiti je ve zpěvu chrámovém. Kde by se toho nedbalo, ať postará se katecheta o nápravu. Jak je to krásné a povznášející, když školáci při mši svaté zpívají bezvadně a nábožně.

Abych u hochů vzbudil větší zájem pro bohoslužbu, mívám v neděli a ve svátky čtyři ministranty u oltáře, dva stálé a dva, kteří se občas vystřídají. Kdo je hodný, může ministrovat. Ministranti musí býti zbožní jako andělé, nesmí se ohlédnout ani promluvit, nýbrž musí dávat jiným dobrý příklad. Mám s tímto zavedením již příjemné zkušenosti a doporučuji je každému.

Modlitby po mši sv. bývají příliš vykřikovány a odhrkávány o překot. To je zlovyk k politování. „Modlitba jest nábožné pozdvižení mysli k Bohu“.

Jakou hroznou ironií na tato slova bývá v mnohých chrámech společná modlitba chrámová.

Dalo mně to mnoho práce, nežli jsem tuto vadu napravit; a to podařilo se mi jen z části, poněvadž zvyk je zvyk. S dětmi jsem ve škole modlitbu cvičil, pomalu, s přestávkami. Když pak děti v kostele počaly se modlití pomalu se mnou, dospělí nedali se udržeti. I byl z toho nějakou dobu zmatek. Divil jsem se, že dospělí nechtějí se podrobiti a nenechají děti, aby modlily se svým způsobem. Lidé mleli stále svou. Když lidé stále nemohli nebo nechtěli pochopiti a zase jednou strhli i školáky do obvyklé odrhovačky při modlitbě „Zdravas královno“, začal jsem jednoduše modlitbu tu znova, pomalu a vážně. Všechno mlčelo zaraženo, ale pomohlo to. Od té doby měli jsme vyhráno a brzy pozoroval jsem, že i když školáci nejsou v kostele, lidé modlí se pomaleji a s patričnými přestávkami. Ovšem schází ještě dosti, aby se mohlo říci, že je to zbožná modlitba.

Podobně má se to i s responsoriemi: „Abychom byli hodni učinění a „Omne delectamentum“. Zpravidla odzpívá se to tak, že každý křičí své a každý jedním dechem vyrazí ze sebe celou větu, tak že není ani slůvka rozumět. K tomu ještě nesprávný přízvuk! Slyšel jsem to již v přemnohých kostelích. Domluvil jsem se s varhaníkem, aby přestávku zachovával a s dětmi ve škole jsem to nacvičil. Responsoria zní: Abychom byli hodni učinění — (přestávka; učinění bez kadence) zaslíbení **Kristových** (přízvuk na slabice „Kri“ — ne však na slabice „sto“ —, jak slyšeti na mnohých místech). A podobně: Omne delectamentum — in se **habentem**. Každá slabika se srozumitelně vysloví. Jsou to maličkosti, myslí si někdo. Nejsou, pravím. Když jedná se o čest Boží, žádný puntík nemůže býti maličkostí.

K závěrku mše sv. rád slyším naše staročeské písně: svatováclavskou a svatovojtěšskou.

ROZHLEDY.

Rozhled světem.

Počet universit a jich studujících v Evropě. Dle týdeníku „Science“ je v Evropě 125 universit, na nichž bylo zapsáno celkem 228.732 studujících. Největší počet posluchačů má universita berlínská se 13.884 posluchači, která tudíž předstihla pařížskou (12.985 posluchačů). Třetí v řadě je budapeštská se 6550 posluchači, čtvrtá je vídeňská se 6205 posluchači. Německo má nejvíce universit — totiž 21 — a největší návštěvu, totiž kolem 49.000 studujících. Dle počtu studujících následují ostatní země v tomto pořadí: Francie má 16 universit s 32.000 studujících, Rakousko-Uhersko 11 universit s 30.000 stud., Anglie 15 s 25.000, Itálie 21 s 24.000, Rusko 9 s 23.000, Španěly 9 s 12.000, Švýcarsy 7 s 6.500, Belgie 4 s 5000, Švédsko 3 s 5000, Rumunsko 2 s 5000, Hollandsko 5 universit se 4000 studujícími.

Ze statistiky školství v Čechách za rok 1909. — V království Českém je celkem 119 škol. okresů, z těch 65 českých. V českých školních okresích je 375 měšť. škol (něm. 233) a to 215 chlap. a 160 dívčích. Úhrnný počet ob. škol. v čes. okresích 1470 (něm. 891). V celé zemi je obecných škol jednotřídních 1112 (v čes. okresích 498), dvoutř. 1703 (v čes. okresích 1036,) trojtř. 951. (v čes. okresích 601), čtyřtřídních 562 (v čes. okresích 354), pětítřídních 1114 (v čes. okresích 663), šestitřídních 97 (v čes. okresích 54), sedmitřídních 4 (v čes. okr. 3) a osmitřídních 2 (v čes. okr. 2). K těmto školám náleží 201 expositura (v čes. okr. 114) a 10 (v českých okresích 4) přespolních stanic. Úhrnný počet všech tříd obec. škol je 18336 (v čes. okr. 10954). Chlapeckých škol jest 370 (v č. okr. 213), dívčích 343 (v č. okresích 199) a 4832 smíšených (v čes. okr. 2799) škol. Měšťanských škol s českou vyučovací řečí je v českých okresích 371 a v německých 4; s německou vyučovací řečí jest v německých okr. 230 měšť. škol a v čes. jsou 3 školy. Obecních škol s českou vyučovací řečí je v čes. okresích 3187 a v německých 44, s německou vyučovací řečí je v německých okr. 2290 škol a v českých 24. V kalendářním roce 1909 bylo otevřeno měšť. škol v čes. okr. 35 a v něm. 13 a sice v čes. okr. 313 tříd a v německých 150 tříd. Zavřeno bylo v čes. okr. 65 tříd a v německých 21 tříd. Chlapců u věku školou povinném je v čes. okr. 354.082, v něm. 226.977 a dívek 351.240, v něm. 226.992. Celkem je v českých okresech 705.325 a v něm. 453.969 dítek. Do měšťanských škol českých chodí 36.355 hochů a 30.981 dívek; do německých 21.454 chlapců a 17.092 dívek. Do obecných škol českých chodí 304.891 hochů a 312.555 dívek; do německých 194.943 hochů a 198.572 dívek. Učitelstva škol veřejných je na školách měšťanských v českých okr. 1422 (v něm. okr. 918) mužských, 591 (v něm. okr. 255) ženských; úhrnem 2013 (něm. 1173) učit. osob. Učitelstva škol obecných v českých okresech 8904 (v něm. okr. 6153) mužských a 2016 (v něm. okr. 1245) ženských; úhrnem 10.920 (v něm. okr. 7.398) učitelských osob. V celých Čechách je 17.397 učitelů a 4107 učitelek; úhrnem 21.504 světské osoby učitelské. Učitelů náboženství za služné 326 (147 něm.) a za odměnu 64 (45 něm.) a ustanovených od církví nebo společností náboženských 2221 (něm. 1528). Industriálních učitelek českých je úhrnem 2054 (1320 něm.). — Na soukromých českých školách působí 160 (něm. 250) mužských a 189 (něm. 336) ženských sil; úhrnem 349 (něm. 586) učitelských osob. —

Smutná statistika. Dle úřední statistické knihy města Vídně — nedávno vydané — v níž jsou též obsaženy údaje o školách vídeňských až do r. 1909, chodí do německých veřejných obecných a měšťanských škol 12.665 a do soukromých českých a německých škol 1090 českých dětí, úhrnem 13.755 českých dětí, pro něž nemá vláda peněz a odvahy vydržovati české veřejné školy.

Pět dětí ve třídě! V českém městečku Chlumci u Třeboně mají veřejnou německou školu pro pět českých dětí. Škola byla svého času zřízena pro sklářské dělnictvo firmy Stölzleho. Dělnictvo odešlo a škola německá tu zůstala pro pět dětí: 3 chlapce a 2 děvčata. A z těchto 5 dětí ani jedno neumí německy, ježto z domova mají české vychování. Zemské finance české doklepávají, zřizování poboček a postupných tříd na českých veřejných školách se zamítá, ale úplně zbytečná německá škola pro pět českých dětí v ryze českém Chlumci se udržuje. Pravé unikum.

Nauka o škodlivosti alkoholu. Vůdce ruských abstinentů, poslanec Čelyšev, navrhl dumě, aby navržena byla do vyučovacích osnov pro obecné školy nauka o škodlivosti alkoholu. Duma návrh schválila. Zavedením protialkoholního vyučování do ruských škol nastane bohdá v Rusku utěšený obrat, ježto alkohol to byl, který udržoval dosud ruský národ v duševní porobě, z níž bude nyní snad vyproštěn.

Vychovatelství a vyučovatelsví.

Proti znemravňující literatuře vydalo předsednictvo Spolku rakousko-uherských knihkupců svolání ke svým členům, v němž ve srozumění se Spolkem německých knihkupců v Lipsku vybízí své členy k potírání literatury, která poškozuj e mravnost lidu a ohrožuje fantasi i mládeže. Takový boj měli by i naši čeští knihkupci prohlásit za povinnost své stavovské cti.

O koedukaci středoškolské píše v části paedagogické 1. čísla „Věstníku českých professorů“ Vojtěch Hulík. Probrav stručně stav koedukace středoškolské v Americe, ve Švédsku, Německu a Rakousku rozebírá danou otázku se čtyř zásadních hledisk, a to ethiky, didaktiky, hygieny a sociální politiky. V prvním čísle probral stanovisko ethické. Vyloživ nejprve ethické důvody, jež obyčejně se uvádějí pro koedukaci, shrnuje stručně výsledek loňské dotazníkové akce Ústředního spolku českých professorů o koedukaci, již se účastnilo 50 referentů, z nichž 30 označilo působení koedukace za příznivé, 14 za indifferentní a 5 za škodlivé. Uvádí pak, že i v Americe, ve Švédsku a v Badensku zejména ozývají se ze řad praktiků školských a rodičů mravní důvody proti koedukaci: Sám poukazuje na to, že v době puberty hochů a dívek — tedy u nás mezi 10—16 rokem doporučuje se oddělení obou pohlaví, a končí svou první úvahu: „Celkem tedy nemůže vzníti náš soud o neobmezené koedukaci s hlediska ethického jinak, nežli že v našem klimatě, při naší rase a při našem přeplnění tříd nelze očekávati blahodárných ethických účinků koedukace na středních školách, neosvědčuje-li se koedukace po stránce ethiky plně ani v klimatech severních, u ras rozumnějších a při zřízení školském vhodnějším“.

Kočující učitelé na koních. V Abruzzách připadá na sto obyvatelů 68 analfabetů přes to, že v posledních pěti letech bylo tam zřízeno množství nových škol. Děti do školy nechodí a horalé tamní se nesnaží, aby školami svou duševní úroveň pozdvihli. Tu navrhl a také šťastně provedl professor Emilio Agostinoni nový vyučovací systém, který byl italskou vládou zaveden. Největší díl obyvatelstva Abruzz jsou pastýři, kteří po 9 měsíců v roce žijí na horách vzdáleni kultury; nepřijdou-li sami do školy, musí přijít škola k nim. Bylo tedy ustanoveno 15 kočujících učitelů, kteří horami projíždějí a setkají-li se s mladými lidmi a dětmi, vyučují pod širým nebem. Výsledky dopadly nade vše očekávání příznivě; oněch 15 učitelů na koních těší se u pastýřů abruzských neobyčejně oblibě. Objeví-li se kde v horách, žáci se k nim takřka hrnou. Pastýři, kteří se dosud tak houževnatě vzdělání vzpírali, učí se nyní rádi psaní a čtení a na nich pozorovati neobyčejnou vnímavost.

Poučování dětí o pohlavním životě ve škole bylo by z toho důvodu pochybným, že by se jím více pokazilo než získalo. Má se obyčejně za to, že dětský věk je pohlavně neutrální, ale není to docela správné. Věk, v němž se nejprve jeví pohlavní pud, nezávisí od povšechného vývoje dítěte; slabé dítě je často předčasně pohlavně vyspělé, též chorobné založení může se jeviti. Vliv jakýsi mají národnost, třída společenská, podnebí a nahodilé okolnosti: svedení služebnictvem, spolužáky, alkoholismus, probuzení pohlavního pudu tělocvikem, ale zvláště zábavami dospělých. Děti s velikou rafinovaností hledí zatajiti probuzení citu pohlavního. Nábožností dětí nedejme se klamati! Časný pohlavní život není bez významu pro budoucnost: mnohé dítě bylo jím odvráceno od práce, mnohé děvče přivedeno k prostituci. Každým způsobem je nutno zdržovati probuzení pudu pohlavního; probuzení to by se mohlo snadno státi právě nedosti opatrným, snad předčasným hromadným poučováním celé třídy o věcech pohlavních. vzdalovati máme děti umělého dráždění pohlavního, budeme potlačovati svádění, místní dráždění, budeme pěstovati sport a silná cvičení tělesná. Stud má býti vyvinut, poněvadž zadržuje jednání pohlavní. vzdalovati jest erotickou a pornografickou literaturu a obrazy, poněvadž usmrcují vyšší psychické citění. Rozsáhlé poučování pohlavní ve škole jest zamítnouti a omeziti pouze na odrostlejší na př. abiturienty, aby se upozornili na nebezpečí nemocí pohlavních. Jinak se má dítě poučiti jen individuálně; nejlépe matkou. V přiměřené formě mělo by se dostati poučení snad i jiným dětem, které školu vychodily.

(Dle Časopisu „Uč.“)

Výhodný význam loutkového divadla. Jako pro dospělé je divadlo bez odporu důležitou kulturní institucí, která má značný vliv na uměleckou naši sebevýchovu a národní náš život, tak je pro mládež divadlo loutkové jedním z důležitých prostředků paedagogických, má pro náš národní a křesťanský život důležitou úlohu; úlohu, která teprve musí býti vykonána, aby se poznalo, jak jsme to všechno dlouho nedoceňovali. Na co i kniha je slabá, toho možno docíliti formou loutkového divadla, živým, obrazným příkladem, který — je-li morálně bezvadný a vlasteneckými zásadami prochnut — může zachovati nám v poměrně krátké době tisíce mladých, dětských duší. Jaké se tu otvírá pole působnosti, jakou tu vděčnou a veřejnou činnost může katolická strana rozvinouti, bude-li vychovávat na svých loutkových divadlech mládež, bude-li zábavnou formou vštěpovati jí ušlechtilé zásady křesťanské, bude-li rozněcovati v mladých duších lásku k vlasti, lásku k slavným našim dějinám a bude-li postupně předváděti mladé paměti dětské k varovné výstraze i smutné obrazy našeho ponížení, našeho utrpení a bolestí.

Výchova tělesná.

Vzdělávání učitelů pro tělocvik ve Francii není právě chloubou v y u č o v a c í správy, neboť posud nemá ani jediného státního ústavu pro vzdělávání kandidátů tohoto úřadu. Pouze vojenská správa pochlubiti se může proslulým ústavem pro tělesnou výchovu v Joinville le Pont u Paříže, v němž se vzdělávají učitelé vojenského tělocviku, šermu a jízdy na koni. Tento ústav je pod dozorem vojenských lékařů, kteří také vyučují tělocviku; a b s o l v e n t i této školy, jsou-li zároveň poddůstojníky, učí pak tělocviku

v gymnasiích a v učitelských ústavech. Tam si tito učitelé sice velmi rázně vedou, ale často bývají pronášeny stesky, že se jim nedostává učitelských schopností a že požívají u žáků velmi malé vážnosti. Poněvadž se pak za tohoto nedostatečného způsobu vzdělávání nedostává učitelům obecných škol potřebných vědomostí a dovedností v oboru tělocviku, vyšla vojenská správa vstříc ministerstvu vyučování tím, že poslala všechny učitele, kteří se dostavili k vojenským cvičením, do svého ústavu v Joinville le Pont a tu je zaměstnávala. Tak bylo na př. v uplynulém roce tímto způsobem cvičeno 1210 učitelů obecných škol. Následky takovéhoho racionálního zařízení pocítí se zajisté ve značném povznesení dosud zanedbaného školského tělocviku ve Francii.

První státní školní lékař ustanoven je na středních školách státních v 18. okresu ve Vídni. Jelikož je zároveň profesorem přírodních věd na gymnasiu ve Währingu, může dobře zastávat službu i na státní reálce asi 400 metrů od gymnasia vzdálené. Činnost tohoto školního lékaře vztahuje se na tři obory a to: I. lékařskou prohlídku všech žáků obou ústavů pokud se týče jejich očí, uší, zubů, plic a srdce. II. na poučování rodičů a žáků, které se děje buďto pořádáním večírků s rodiči nebo soukromě tím, že školní lékař je pohotově hodinu týdně a udílí jim bezplatně rady a informace o zdravotním stavu žáků. III. na poskytnutí pomoci při úrazech ve škole.

Tuberkulosa mládeže obecných škol ve Štokholmu. Školní rada ve Štokholmu uložila třem vynikajícím lékařům vyšetřiti rozšíření plicní tuberkulosity mezi mládeží obecných škol. Bylo prohlédnuto 15.219 dětí ve věku 8—15 let. Tuberkulosa zjištěna u 245 dětí (1·61‰); 8 z nich bylo posláno do nemocnice, 192 do sanatoria, 45 na venkov. Shledáno toto:

1. Tuberkulosa je častější u hochů než u dívek (1·72‰ a 1·50‰)
2. Je nejhojnější u dětí nejstarších (14—15 r.)
3. Zdá se, že děti, které přestály spálu, zádušný kašel, křivici, jsou náchylnější k tuberkulose.
4. Tuberkulosa je nejhojnější u dětí z rodin tuberkulosních; u čtvrtiny dětí tuberkulosních možno považovati nemoc za zděděnou.
5. Pravé plíce jsou častěji zastiženy než levé!
6. Tuberkulosa kostí a kloubů byla zjištěna u 0·57‰ dětí, častěji u hochů než u dívek.
7. Asi šestina tuberkulosních jeví známky velmi špatné výživy.

Výchova dívčí.

— m — **Dívčí výchova** je dodnes příliš neurovnaná a je skutečně obtížná vzhledem na budoucí život a úkol ženy: hospodyňský, mateřský, vědecký. V bavorském sněmu podal nadučitel Wörle návrh, vypracovaný zvláštním sborem odborníků, na změnu dívčí výchovy.

Změna týká se oněch dívčích škol, na nichž po ukončení čtvrté třídy obecné směr všeobecně vzdělávací se pěstuje, pak na kategorie škol k těmto přiléhající a na ústavy ku vzdělání učitelek.

První místo dává se šestitřídni škole dívčí (Töcherschule), která určena je pro vzdělání dívky jako hospodyně a matky. Vedle této školy dívčí připouští se jiná šestitřídni kategorie škol, která souhlasí ve čtyřech nižších třídách, ale dle učebního plánu chlapeckých reálek podporovati má přípravu dívek na vědecky samostatné povolání v životě. Tato kategorie má název dívčí škola reálná.

K doplnění vzdělání, nabytého na dívčí škole v oboru hospodyňském, zřizuje se dvouřídni ústav pro ženy (Frauensschule), který připojiti se může k šestitřídni škole dívčí, ale i ku dívčí reálce.

Dokáže-li se potřeba, mohou se k dívčím školám neb dívčím reálkám připojiti studijní kursy, které poskytnou příležitost k dosažení zralosti pro školy vysoké. Za takové třeba považovati humanistické kursy gymnasiální neb kursy vyšších reálek. Kurs humanistický a reálně-gymnasiální připojuje se k třetí třídě školy dívčí nebo dívčí reálky a trvají šest let. Oba nižší školní stupně těchto kursů mají stejný učební plán. Kursy vyšších reálek připojují se ku čtvrté třídě školy dívčí nebo k šesté třídě dívčí reálky a trvají v prvním případě pět, v druhém tři léta. Oba nižší ročníky ku dívčí škole připojených kursů vyšší reálky mají stejné učivo s dvěma posledními třídami dívčí reálky.

Na ústavech pro vzdělání učitelek týká se změna jen všeobecných, obzvláště hygienických poměrů, ostatní zůstává v platnosti jak dosud bylo.

Požadavky ohledně předběžného vzdělání učitelského personálu mají u porovnání k dosavadním poměrům zůstatí nezměněny. Ustanovení o zkouškách učitelek novějších řečí na dívčích ústavech mají se změnití a sice má býti požadována přísnější zkouška cizích řečí pro učitelky na vyšších školách a pak zvláštní zkouška pro vychovatelky. Ku zkoušce z cizího jazyka mají býti připuštěny kandidátky, které mají zkoušku pro školy obecné a pak dvě léta věnovaly na vzdělání se v cizí řeči. Ku zkouškám vychovatelky třeba absolvování vyšší dívčí školy a dvě léta cviku ve předmětech zkoušených.

Tisk německý uvítal tyto změny v dívčím vzdělání velmi nadšeně, poněvadž v nich klade se hlavní důraz na vzdělání hospodyně, matky, aby sama dovedla dobře vychovati jednou své dítky. Moderní „ženské hnutí“ přestává míti své obdivovatele, neb mnohé matky nahlízejí, jak zodpovědnou je dnes jejich vychovatelská povinnost a jaká škoda to je, že o tom nikdy a nikde nebyly poučeny.

Směrodatným motivem nové osnovy byla slova mnichovského organisátora Kerschensteinera: „Ženská povaha, jakož i kulturní vývoj lidstva, přiřkl ženě pevné, určité místo ve státě, místo matky a zachovatelky domácnosti. Nikoliv menší počet žen (4 milliony oproti 11 millionům žen provdaných), které tohoto povolání v Německu nedocílí, nýbrž daleko větší počet, které ho docílí, má býti směrodatným pro organisaci škol“.

V Bavořích jest již po 6 roků „svaz ku povznesení hospodyňské výchovy ženy“ a v červenci roku 1910 kladl univ. professor Dr. von Gruber velkou váhu na tuto výchovu.

Pro hospodářský vývoj národa nepadá tak na váhu schopnost peníze si vyděláti, jako umění, peníze správně vydávati. Bohatým stane se jen národ šetrný! Rečník stavěl se na odpor onomu hnutí ženskému, které žádá úplné oekonomické, sociální a politické osamostatnění ženy a úplné na roveň postavení s mužem. Jako různí se žena od muže tělesně v útvaru těla, kostí, svalstva, tak různí se i duševně. Zaměstnání ženy v povoláních mužských je se stanoviska hygienického zhoubným, protože jejich fysická a duševní zdatnost, vedle práce v povolání ještě i tíží mateřství na sebe vzíti, zkrátka nedostačuje.

Přátelům katol. paedagogia v Olomouci!

V „Našinci“ ze dne 2. ledna t. r. každý přítel katolického školství s radostí četl, že Matice Cyrillomethodějská počne již letos se stavbou jeho. Leč tím není ještě všechno vykonáno, neboť důležitě jest, aby také ústav náš náležitě byl vyzbrojen pomůckami. Tyto však není tak snadno v poslední chvíli ani za drahé peníze opatřiti. Činím proto jménem Katolického spolku učitelského návrh:

Postarejme se, přátelé, o jeho výzbroj vnitřní — pomůckový. Zřídme při paedagogiu m u s e u m p o m ů c k o v é, v němž by nebyly pomůcky uzavřeny, nýbrž v němž by chovanci i dále ve volných chvílích své oblíbené předměty dále pěstovati mohli, ovšem za pomoci učitelského sboru, by vypěstovali si zálibu — koníčka — pro budoucí čas, by měli ušlechtilou zábavu a práci v dobách, kdy působiti budou třeba v některé zapadlé vísce, by tu nezapadli často na cesty bludné.

Zřídme museum, jež by soustředilo i nás, učitele katolické, a bylo by ohniskem našeho vědeckého snažení. Spojenými silami pořídíme je snadno. Mnozí z nás zabývají se sbíráním přírodnin a těm nebude nesnadno darovati duplikáty, ale i ti ostatní snadno seberou přírodniny svého okolí (ku př. horniny) a zasláním jich poslouží dobré věci.

Protož veškeré pomůcky — totiž přírodniny všeho druhu — zvláště moravské — obrazy, čisté pohlednice, mapy, diagramy, přístroje, knihy a jiné — nikoliv však peníze, jež zašlete raději Matici, by mohla dokonale svému úkolu dostáti — zasílejte na adresu: B o h. B u r i a n, odborný učitel v K o n i c i u Prostějova.

Veškeré předměty darované opatřeny buďtež jménem dárce věci a po případě naleziště a budou v „Našinci“ s díky kvitovány.

„Vychovatelské Listy“

:: vycházejí 25. každého měsíce, vyjma měsíce srpna a září. ::

Roční předplatné 6 K zasílá se administraci do Ivančic. — Redakci vede Karel Tiray, katecheta v Ivančicích. — Týž přijímá všechny literární příspěvky. Za redakci a vydávání zodpovídá Robert Veselý ve Strážnici. — Administraci vede Fr. Zajíc, učitel ústavu hluchoněmých v Ivančicích. Expedici obstarává knihtiskárna Rob. Veselého ve Strážnici. Tamtéž se přijímají reklamace.

Všecky příspěvky se honorují.

Tiskem Roberta Veselého ve Strážnici.

Hořanští synové. Dějepisná povídka od Josefa Brauna. S kresbami A. Kašpara. Čtvrté vydání. Nákladem Dědictví Komenského. Stran 119, cena 1 korunu 50 hal.

Musejkova churda-murda. Napsal Vas. J. Němirovič-Dančenko. Přeložil J. Veselovský. Nákladem Dědictví Komenského. Stran 87, cena K 1.20.

F. A. Soukup: Dítě českého jihovýchodu a jeho vředlečná práce. Spisů „Dědictví Komenského“ číslo 114. (Sbírký „Dítě“ sv. 4.) Stran 98. Cena K 2.

Dr. O. Kádner, Dějiny pedagogiky. Díl. II. Nákladem Dědictví Komenského. Encyklop. knihovny sv. XIII. Cena 10 K. Stran 652.

Sestra Alexandrina, cenou francouzské akademie poctěný román, vydán právě v „Zábavách večerních“. Dostává se do rukou našeho čtenářstva dvojnásob zajímavé práce. Patří spisovatel, vlastním jménem hrabě de Lagréze, mezi nejpřednější souvěké romanopisce francouzské a tvoří s Bourgetem, R. Bazainem a j. zajímavou literární skupinu. Mimo to časová látka románu čerpána z kulturního boje francouzských vlád proti řeholím. — Na „Zábavy večerní“ (5—6 objemných svazků ročně) předplácí se K 4.— i s poštovní zásilkou. Svazek: de Lagréze, „Sestra Alexandrina“, 8° (I.—VIII., 180 str.) možno dostati samotný za K 1.20, poštou 1.30. Předplatné a objednávky přijímá administrace „Zábav večerních“, Praha II.-200.

Karel Škréta od Jar. Kampra. Osení, knih mladých čtenářů svazek 28. Nákladem F. Topiče v Praze. Za 70 haléřů.

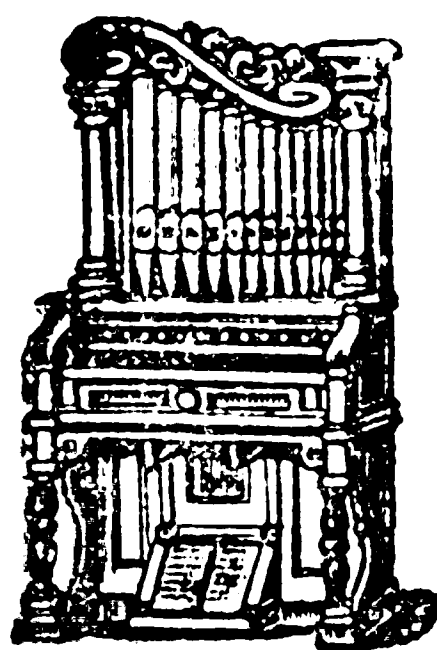
Z polských luhů. Několik povídek a obrázků. Vybral a přeložil Ferd. H. Čáslavský. „Knihovna českých dětí“ svaz. X. V Praze 1909. Nákladem Zemského Ústředního Spolku Jednot Učitelských v král. Českém. V komisi knihkupectví Josefa Rašina v Praze-VII. Cena 90 hal.

První česká největší rakousko-uherská továrna

výhradně na

HARMONIA

americké a evropské
== soustavy ==

RUDOLF PAJKR & SPOL

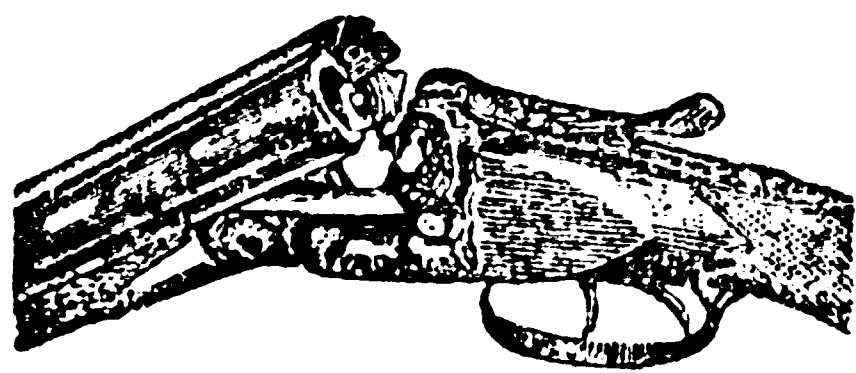
v Hradci Králové.

Sklady:

Vídeň, VII., Mariahilferstr. 86.
Budapešť, X., Delej utca 11. sz.
(Tisztviselőtelep).

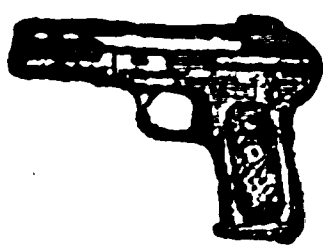
Skvostný hlas, vylouděný důmyslnou konstrukcí americké soustavy, sám se doporučuje a chválu svou píše. — **Ceny 130 K výše. Záruka pětiletá.** Na splátky od 8 K. Obrázkové cenníky zdarma a franko. Zásilka franko poslední stanice. **Pedálová harmonia** obou soustav v každé velikosti ===== v přesných rozměrech varhan pro kostel, školu i ku cvičení. =====

A decorative border consisting of a row of black diamonds, used as a section separator.

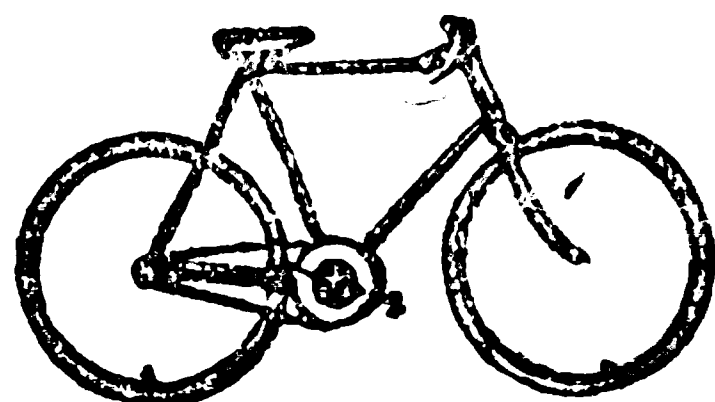

Oddělení I.

Velkozávod puškařský
prvého řádu doporu-
čuje vý-
tečně stří-
lející lan-
kasterky,
flobertky, browningy,
revolvery, lovecké
potřeby, střelivo. - -

- Vlastní puškařská dílna. -

Oddělení II.

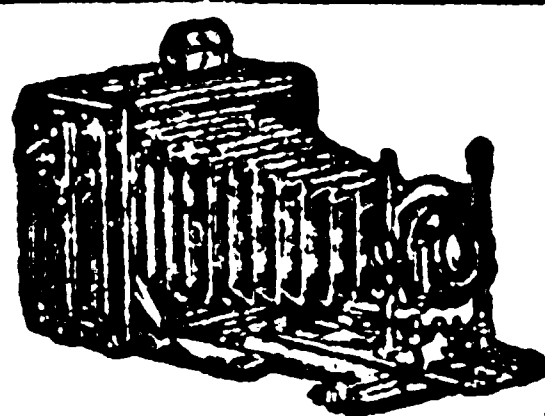
Proslulá kola
zák. chr.

„KORUNA“

Trvanlivost na léta.

Lehký chod. Ladný tvar.

Pětiletá záruka.

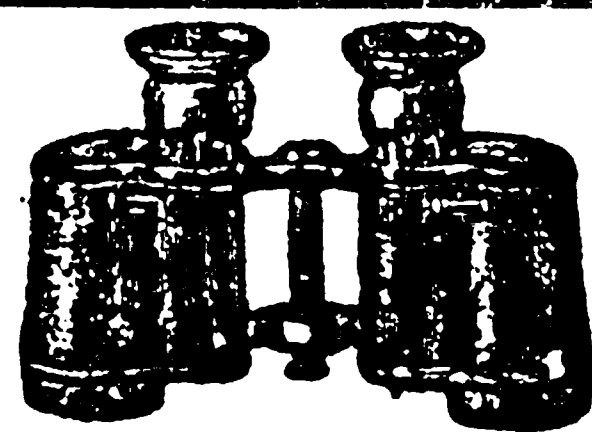

Oddělení III.

Fotografické aparáty
světozn. firem:

Zeiss, Goerz,
Voigtländer,
Arndt & Löwen-
gardt, Hüttig,
Krügener, Erne-
mann a j.

- Objektivy. Stativy. -
Desky. Papíry. Chemi-
kalie. Fotogr. potřeby.

Oddělení IV.

**Triedry a
dalekohledy**

cestovní a sportovní
světozn. firem:

Zeiss, Goerz,
Mensoldt,
Busch, Voigt-
länder, Wich,
- Kennigott a j. -

Žádejte ve vlastním zájmu cenníky. — Úvěruhodným osobám mírný
úvěr neb měsíční splátky.

Ladislav Švestka a spol., Praha,
(majitel Ladislav Švestka.) **Václavské náměstí 53.**

Ctěné dámy!

Pleť krašlicí liliové mléčné mý-
dlo Libuše osvěžuje, čistí a zje-
mňuje pleť. Jest výborným osvěd-
čeným medicin. prostředkem proti
pihám, lišejm, suché a křehké
kůži. — 1 kus za 60 haléřů.

Ideální krásou, jemností, ušlech-
tilostí a něžností oslní všechny
svět každá dáma, používá-li ku
pěstění nejnovější novinky pudr
se značkou Libuše (bílý, růžový
a žlutavý). Pudr Libuše zvětšuje
půvab ženy a činí ji neodolatelně
okouzující. Pudr Libuše lze koupiti
v lékárnách, drogueriích a voňavk.
závodech v krabicích po 20 hal. a
1 koruně. — Vyrábí a zasílá

Al. Mikulášek v Brně.

Matiční zubní pasta Libuše

svým nynějším slo-
žením jest tak zdo-
konalena, že dle ú-
sudku odborníků řa-
di se mezi nejlepší
přípravky zubní; na-
hradí velmi dobře
podobné cizí výrob-
ky, které v našich
domácnostech jsou
::: zakořeněny. :::

Používejte a rozši-
řujte ve prospěch

Matices Školské!

Prodává se v lékárnách drogueriích a voňav.obchodech po

50 haléřích

Vyrábí a zasílá Alois Mikulášek v Brně.

Doporučujeme - **Kolínskou cikorku.**
našim rodinám